FACULTADE DE FILOLOXÍA
DEPARTAMENTO DE LATÍN E GREGO

Textos latinos 4

José Manuel Díaz de Bustamante

GUÍA DOCENTE E MATERIAL DIDÁCTICO

2011/2012

FACULTADE DE FILOLOXÍA. DEPARTAMENTO DE LATÍN E GREGO

AUTOR: José Manuel Díaz de Bustamante
Edición electrónica. 2011

ADVERTENCIA LEGAL: Reservados todos os dereitos. Queda prohibida a duplicación total ou parcial desta obra, en calquera forma ou por calquera medio (electrónico, mecánico, gravación, fotocopia ou outros) sen consentimento expreso por escrito do autor.

I. DATOS DA MATERIA

NOME : Textos latinos 4 (código G5071325)

TIPO: Materia obrigatoria (3º curso de Filoloxía Clásica)

CRÉDITOS ECTS: 6

CUADRIMESTRE: Segundo

DURACIÓN E HORARIO: 3 horas por semana, de 13 a 14 horas, na aula 5 os luns e os martes, e na aula 4 os mércores.

DESCRITOR: Textos en verso e en prosa do período arcaico.

No conxunto do grao en Filoloxía Clásica, esta materia é a continuación do labor comezado con Textos 1-3 para consolidar o coñecemento dos recursos do latín literario.

II. DATOS DO PROFESOR

NOME: José Manuel DÍAZ DE BUSTAMANTE

DEPARTAMENTO: Latín e Grego (área de Filoloxía Latina)

DESPACHO: 415 da Facultade de Filoloxía

HORARIO DE TITORÍAS:

Luns, martes e mércores, das 10 ás 12 horas, no despacho 415 da Facultade de Filoloxía

LINGUAS NAS QUE SE IMPARTE: Castelán.

III. OBXECTIVOS

1.- Coñecemento directo da lingua dos textos latinos do período arcaico, comprendidos entre o seculo IV e comezos do seculo I antes de Cristo.

2.- Lectura e comentario dalgúns dos textos máis salientables deste período.

O obxectivo último desta materia é a comprensión integral dos textos propostos no programa, nas seus diferentes aspectos (lingüístico, literario e cultural). Un obxectivo máis inmediato é a adquisición dun léxico latino que outorgue ao alumno soltura e autonomía na lectura destes textos e doutros que se lle propoñan no futuro. Tamén conta como obxectivo unha introdución elemental á métrica e ós recursos específicos dos textos en verso do período arcaico.

IV. COMPETENCIAS

O alumno acadará competencias para a tradución, análise e comentario de textos en prosa e en verso representativos da época arcaica, e a capacidade de elaborar o seu comentario filolóxico:

- Coñecemento da grafía e dos rasgos lingüísticos (fonéticos, fonolóxicos, morfolóxicos, sintácticos, etc.) máis característicos da lingua latina do período arcaico.
- Coñecemento dos rasgos literarios máis característicos da literatura latina do período arcaico.
- Coñecemento dos métodos e procesos da análise filolóxica.
- Destreza na elaboración dun comentario de textos latinos arcaicos.

Como competencias específicas buscaranse:

- Consecución dun nivel de comprensión profunda dos textos latinos deste período.
- Adquisición dun dominio instrumental do léxico, e dos mecanismos lingüísticos característicos dos textos latinos desta época.
- Identificación e valoración das peculiaridades destes textos, con particular atención ós procedementos retóricos.

V. CONTIDOS

A. Parte teórica:

1.- Rasgos lingüísticos máis salientables da lingua latina no período arcaico.

2.- Rasgos literarios máis salientables da lingua latina no período arcaico.

3.- O teatro romano.

B. Parte práctica a desenvolver nas clases:

Fase inicial:

Lectura e comentario do *Curculio* de Plauto e unha selección de textos epigráficos.

Fase de consolidación:

Lectura e comentario da *Oratio pro Rhodiensibus* de Catón e unha selección das *Leges XII Tabularum* e do *Senatus Consultum de Bacchanalibus*.

C. Parte práctica que se levará a cabo na casa:

Lucrecio, *De rerum natura*, libro 4, 1049-1207 y libro 6, 1090-1286.

D. Lecturas obrigatorias:

Beare, W. *La Escena romana: una breve historia del drama latino en los tiempos de la República*, Buenos Aires 1972.

Frank, T. *Vida y Literatura en la República Romana*, Buenos Aires: Eudeba 1971

E. Actividades prácticas de tipo complementario:

Aproveitamento e utilización de instrumentos filolóxicos: dicionarios, léxicos, comentarios e bibliotecas electrónicas; obras de consulta de gramática e literatura; guía práctica na biblioteca de Filoloxía.

Exercicios de adquisición e fixación do vocabulario.

VI. BIBLIOGRAFÍA

6.1 Bibliografía básica:

Plauto: Lindsay, W. M., *T. Macci Plauti Comoediae*, Oxford Classical Texts, Oxford 1904-1905/1989.

Inscripcións: Ernout, A., *Recueil des textes latins archaïques*, Paris 1957/1973, e Warmington, E. H., *Remains of Old Latin*, vol. 4, "Archaic Inscriptions".

Lucrecio: Valentí Fiol, E., *T. Lucreti Cari de rerum natura*, 2 vols., Alma Mater, Barcelona 1961.

Calboli, G., *M. Porci Catonis oratio pro Rhodiensibus*, Bologna 1978

6.2 Bibliografía complementaria:

Devoto, G., *Storia della lingua latina di Roma*, Bologna 1987.

Lindsay, W. M., *Handbook of Latin inscriptions illustring the history of language*, Boston-Leiden 1847

Marouzeau, J., *Introduction au latin*, Paris 1942.

Meillet, A., *Historia de la lengua latina*, Reus 1973.

Palmer, L. R., *Introducción al latín*, Barcelona 1984.

Pighi, G. B., "Storia della lingua latina" en *La lingua latina nei mezzi della sua espressione*, vol. I de la *Enciclopedia Classica*, Torino 1968.

Pisani, V., *Storia della lingua latina. le origini e la lingua letteraria fino a Virgilio e Orazio*, Torino 1962

Pisani, V., *Testi latini arcaici e volgari*, Torino 1960.

6.3. Dicionarios:

Ernout, A. - Meillet, A. - André, J., *Dictionnarire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*, Paris 1979.

Glare, P. G. W. (ed.), *Oxford Latin Dictionary*, Oxford 1996.

Gaffiot, F. *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris 1934

Lewis, C. T. & Short, Ch., *A Latin Dictionary*, Oxford 1975

6.4. Obras complementarias:

Con independencia das que se poidan facilitar puntualmente ao longo do curso, serán de utilidade nalgún momento as seguintes:

J. M. ANDRÉ-A. HUS, *La historia en Roma*, Madrid, 1983.

M. BASSOLS DE CLIMENT, *Sintaxis latina*, 2 vols., Madrid, 1956.

L. BIELER, *Historia de la literatura romana*, Madrid, 1968 (hai varias reproducións).

A. ERNOUT-F. THOMAS, *Syntaxe latine*, Paris, 1933 (2ª ed.)

P. GRIMAL, *Diccionario de mitología griega y romana*, Barcelona, 1991 (hai varias reproducións).

H. LAUSBERG, *Manual de retórica literaria: fundamentos de una ciencia de la literatura*, Madrid, 1966 (hai varias reproducións)

L. D. REYNOLDS-N. G. WILSON, *Copistas y filólogos*, Madrid, 1986 (= L.D. REYNOLDS**,** *Texts and transmission: a survey of latin classics*, Oxford, 1990.

M. H. DA ROCHA PEREIRA, *Estudos de história da cultura clássica. II Volume – Cultura Romana*, 3ª ediçâo, Lisboa, 2002.

VII. METODOLOXÍA DA ENSINANZA:

O curso desenvolverase a partir da explicación do profesor, nas sesións expositivas, dos fundamentos tanto teóricos como prácticos: lectura, comentario e tradución dos textos seleccionados.

En sesións de seminario, serán tamén os alumnos os que, cara ó final de curso, expoñan os resultados dos seus traballos (sobre os temas propostos no programa) sempre debidamente documentados.

Haberá unha sesión de avaliación dedicada ao control da lectura obrigatoria proposta no programa.

A ensinanza será fundamentalmente a base de exercicios prácticos sobre os textos seleccionados para ser lidos e comentados na clase; haberá un comentario dos problemas da transmisión do texto, se os houbera, cara á comprensión do aparato crítico.

- Comentario lingüístico
- Comentario literario
- Contextualización do texto
- Tradución

Nota sobre a actividade presencial: atenderas ós seguintes aspectos:

Os temas teóricos serán obxecto dunha presentación de carácter xeral por parte do profesor, que será completada con lecturas concretas dalgún capítulo específico de manuais de literatura ou de monografías especializadas.

As clases interactivas consistirán na presentación xeral dun texto e no contraste das diferentes interpretacións propostas polos alumnos, ata acadar a compresión profunda dese texto.

Os seminarios sobre textos de autor (Plauto, Catón e Lucrecio) consistirán na presentación dun fragmento de texto por parte dalgúns dos estudantes, seguida dun seminario sobre aspectos xerais e puntuais dese texto, que previamente deberá ser preparado igualmente por todos os outros estudantes.

As clases prácticas orientadas á adquisición do manexo de instrumentos filolóxicos terán lugar na parte inicial do curso e levaranse a cabo traballando directamente cos grandes dicionarios e materiais informáticos.

As destinadas á adquisición e á fixación dos coñecementos léxicos faranse mediante exercicios sobre os textos xa traballados en clases anteriores.

A actividade dirixida non presencial incluirá a preparación minuciosa dos textos acordados cos alumnos, ben sexa dentro do grupo responsable dun deses textos ou ben individualmente sobre os outros textos, para poder participar nos seminarios.

VIII. SISTEMA DE AVALIACIÓN:

(1) Valorarase a asistencia á clase: 30%

(2) Valorarase a participación activa nas clases mediante a realización da tradución, análise e comentario dos textos propostos: 30%

(3) Superación das probas que se farán ao longo do curso: 40%

Na convocatoria oficial de xullo, os criterios de avaliación serán os seguintes:

(1) A participación activa previa nas clases presenciais representará o 25% da cualificación.

(2) A participación previa nos traballos por grupos, na presentación e nas discusións suporán un 10% de conxunto da cualificación.

(3) Na proba de traducción e comentario, os alumnos darán conta da súa capacidade de comprensión lingüística e de valoración literaria dos textos propostos. No conxunto da cualificación, esta proba representará o 65%.

IX. DISTRIBUCIÓN DO TRABALLO

Segundo o sistema de computo establecido, os alumnos dedicarán a esta materia de 6 créditos ECTS un tempo total de 150 horas, coa distribución que deseguido se indica:

Actividades	Horas presenciais	Horas de TD non presencial	Horas de Traballo autónomo	Total
Clases expositivas	**14**	**10**	**5**	**29**
Clases interactivas	**31**	**12**	**70***	**113**
Titorías en grupo	**3**	**2**		**5**
Proba de avaliación	**3**			**3**
Total	**51**	**24**	**75**	**150**

* Pola natureza das clases interactivas, recoméndase que a maior parte do tempo de traballo autónomo se dedique á preparación dos textos que se vaian propoñendo para cada clase.

X. CALENDARIO *APROXIMADO* DE ACTIVIDADES PRESENCIAIS

CLAVE DOS TIPOS DE ACTIVIDADE: CE = Clase expositiva; CI = Clase interactiva; S = Seminario; PA = Proba de avaliación

XANEIRO- FEBREIRO 2012 (11 horas)	
ACTIVIDADE	**Nº DE HORAS E TIPO**
Presentación da materia	**2 - CE**
Presentación de tema teórico	**1 - CE**
Presentación de tema teórico	**1 - CE**
Traballo interactivo sobre o texto proposto	**4 - CI**
Pautas para o comentario dun texto historiográfico	**2 - CE**
Adquisición e fixación de léxico	**1 - CI**

MARZO 2012 (12 horas)	
ACTIVIDADE	**Nº DE HORAS E TIPO**
Utilización de aparatos críticos	**2 - CE**
Traballo interactivo sobre o texto proposto	**7 - CI**
Análise comparativa de dous textos de contido similar	**2- CE**
Adquisición e fixación de léxico	**1 - CI**

ABRIL 2012 (10 horas)	
ACTIVIDADE	**Nº DE HORAS E**

	TIPO
Presentación dos temas teóricos	**1 – CE**
Pautas para o comentario dun texto en verso	**1- CE**
Traballo interactivo sobre un texto proposto	**5 – CI**
Análise comparativa de dous textos de contido similar	**1- CE**
Adquisición e fixación de léxico	**1 – CI**
Presentación e posta en común de dous comentarios	**1 – S**

MAIO 2012 (10 horas)	
ACTIVIDADE	**Nº DE HORAS E TIPO**
Presentación do tema teórico	**2 – CE**
Traballo interactivo sobre un texto proposto	**5 – CI**
Adquisición e fixación de léxico	**2 – CI**
Presentación e posta en común dun comentario de texto	**1 – S**

XUÑO 2012 (6 horas)	
ACTIVIDADE	**Nº DE HORAS E TIPO**
Traballo interactivo sobre un texto proposto	**2 – CI**
Presentación e posta en común dun comentario de texto	**1 – S**

Proba de avaliación	**3 – PA**

Nota: ao longo do semestre académico planificarase a realización das titorías (3 horas), que terán por finalidade desenvolver os aspectos seguintes: manexo de dicionarios, léxicos, comentarios e bibliotecas electrónicas; utilización de obras de consulta de gramática e literatura, etc.

XI. ALGÚNS MATERIAIS DE TRABALLO:

Para facilitar o traballo na parte inicial do curso, propóñense algúns materiais. Outras análogas serán facilitadas no seu momento para a segunda parte do curso, dedicado a textos poéticos.

Aparte das edicións impresas indicadas na bibliografía, pódense atopar os textos nas páxinas:

http://www.thelatinlibrary.com/

http://www.hs-augsburg.de/

http://www.mqdq.it/mqdq/

http://www.cisu.unime.it/links_letteratura_latina.htm

ANEXO I:

Texto libre do CVRCVLIO de Plauto:

T. MACCI PLAVTI
CVRCVLIO

ACTVS I

I.i
Palinvrvs Quo ted hoc noctis dicam proficisci foras
Cum istoc ornatu cumque hac pompa, Phaedrome?
Phaedromvs Quo Venus Cupidoque imperat, suadet Amor:
si media nox est sive est prima vespera,
si status condictus cum hoste intercedit dies,
tamen est eundum quo imperant ingratiis.
Pal. At tandem, tandem++Phaed. Tandem es odiosus mihi.
Pal. Istuc quidem nec bellum est nec memorabile:
tute tibi puer es, lautus luces cereum.
Phaed. Egon apicularum congestum opera non feram,

ex dulci oriundum melculo dulci meo?
Pal. Nam quo te dicam ego ire? Phaed. Si tu me roges,
dicam ut scias. Pal. Si rogitem, quid respondeas?
Phaed. Hoc Aesculapi fanum est. Pal. Plus iam anno scio.
Phaed. Huic proxumum illud ostiumst oculissimum.
salve, valuistin? Pal. Ostium occlusissimum,
caruitne febris te heri vel nudiustertius
et heri cenavistine? Phaed. Deridesne me?
Pal. Quid tu ergo, insane, rogitas valeatne ostium?
Phaed. Bellissimum hercle vidi et taciturnissimum,
numquam ullum verbum muttit: cum aperitur tacet,
cum illa noctu clanculum ad me exit, tacet.
Pal. Numquid tu quod te aut genere indignum sit tuo
facis aut inceptas facinus facere, Phaedrome?
num tu pudicae cuipiam insidias locas
aut quam pudicam esse oportet? Phaed. Nemini,
nec me ille sirit Iuppiter. Pal. Ego item volo.
ita tuom conferto amare semper, si sapis,
ne id quod ames populus si sciat, tibi sit probro.
semper curato ne sis intestabilis.
Phaed. Quid istuc est verbi? Pal. Caute ut incedas via: 32
quod amas amato testibus praesentibus. 31
Phaed. Quin leno hic habitat. Pal. Nemo hinc prohibet nec vetat, 33
quin quod palam est venale, si argentum est, emas.
nemo ire quemquam publica prohibet via;
dum ne per fundum saeptum facias semitam,
dum ted abstineas nupta, vidua, virgine,
iuventute et pueris liberis, ama quid lubet.
Phaed. Lenonis hae sunt aedes. Pal. Male istis evenat.
Phaed. Qui? Pal. Quia scelestam servitutem serviunt.
Phaed. Obloquere. Pal. Fiat maxume. Phaed. Etiam taces?
Pal. Nempe obloqui me iusseras. Phaed. At nunc veto.
sed ita uti occepi dicere: ei ancillula est.
Pal. Nempe huic lenoni qui hic habitat? Phaed. Recte tenes.
Pal. Minus formidabo, ne excidat. Phaed. Odiosus es.
eam volt meretricem facere. ea me deperit,
ego autem cum illa facere nolo mutuom.
Pal. Quid ita? Phaed. Quia proprium facio: amo pariter simul.
Pal. Malus clandestinus est amor, damnumst merum.
Phaed. Est hercle ita ut tu dicis. Pal. Iamne ea fert iugum?
Phaed. Tam a me pudica est quasi soror mea sit, nisi
si est osculando quippiam impudicior.
Pal. Semper tu scito, flamma fumo est proxima;
fumo comburi nil potest, flamma potest.
qui e nuce nuculeum esse volt, frangit nucem:
qui volt cubare, pandit saltum saviis.
Phaed. At illa est pudica neque dum cubitat cum viris.
Pal. Credam, pudor si cuiquam lenoni siet.

Phaed. Immo ut illam censes? ut quaeque illi occasiost,
subripere se ad me; ubi savium oppegit, fugit.
id eo fit, quia hic leno, aegrotus incubat
in Aesculapi fano, is me excruciat. Pal. Quid est?
Phaed. Alias me poscit pro illa triginta minas,
alias talentum magnum; neque quicquam queo
aequi bonique ab eo impetrare. Pal. Iniuriu's,
qui quod lenoni nulli est id ab eo petas.
Phaed. Nunc hinc parasitum in Cariam misi meum
petitum argentum a meo sodali mutuom.
quod si non affert, quo me vortam nescio.
Pal. Si deos salutas, dextrovorsum censeo.
Phaed. Nunc ara Veneris haec est ante horunc fores;
me inferre Veneri vovi ieientaculum.
Pal. Quid? tu te pones Veneri ieientaculo?
Phaed. Me, te atque hosce omnis. Pal. Tum tu Venerem vomere vis.
Phaed. Cedo, puere, sinum. Pal. Quid facturu's? Phaed. Iam scies.
anus hic solet cubitare custos ianitrix,
nomen Leaenae est, multibiba atque merobiba.
Pal. Quasi tu lagoenam dicas, ubi vinum Chium
solet esse. Phaed. Quid opust verbis? vinosissima est;
eaque extemplo ubi vino has conspersi fores,
de odore adesse me scit, aperit ilico.
Pal. Eine hic cum vino sinus fertur? Phaed. Nisi nevis.
Pal. Nolo hercle, nam istunc qui fert afflictum velim;
ego nobis afferri censui. Phaed. Quin tu taces?
si quid super illi fuerit, id nobis sat est.
Pal. Quisnam istic fluviust, quem non recipiat mare?
Phaed. Sequere hac, Palinure, me ad fores, fi mi obsequens.
Pal. Ita faciam. Phaed. Agite bibite, festivae fores;
potate, fite mihi volentes propitiae.
Pal. Voltisne olivas [aut] pulpamentum [aut] capparim?
Phaed. Exsuscitate vostram huc custodem mihi.
Pal. Profundis vinum: quae te res agitant? Phaed. Sine.
viden ut aperiuntur aedes festivissumae?
num muttit cardo? est lepidus. Pal. Quin das savium?
Phaed. Tace, occultemus lumen et vocem. Pal. Licet.

I.ii

Leaena Flos veteris vini meis naribus obiectust,
eius amor cupidam me huc prolicit per tenebras.
ubi ubi est, prope me est. euax, habeo.
salve, anime mi, Liberi lepos.
ut veteris vetus tui cupida sum.
nam omnium unguentum odor prae tuo nautea est,
tu mihi stacta, tu cinnamum, tu rosa,
tu crocinum et casia es, tu telinum,

nam ubi tu profusu's, ibi ego me pervelim sepultam.
sed quom adhuc naso odos obsecutust meo,
da vicissim meo gutturi gaudium.
nil ago tecum: ubi est ipsus? ipsum expeto
tangere, invergere in me liquores tuos,
sine, ductim. sed hac abiit, hac persequar.
Phaed. Sitit haec anus. Pal. Quantillum sitit? Phaed. Modica est, capit quadrantal.
Pal. Pol ut praedicas, vindemia [haec] huic anui non sat est soli.
canem esse hanc quidem magis par fuit: sagax nasum habet. Leaena Amabo,
cuia vox sonat procul?
Phaed. Censeo hanc appellandam anum.
adibo. redi et respice ad me, Leaena.
Leaena Imperator quis est?
Phaed. Vinipollens lepidus Liber,
tibi qui screanti, siccae, semisomnae
adfert potionem et sitim sedatum it.
Leaena Quam longe a me abest? Phaed. Lumen hoc vide.
Leaena Grandiorem gradum ergo fac ad me, obsecro.
Ph. Salve. Le. Egon salva sim, quae siti sicca sum? Ph. At iam bibes. Leaena Diu fit.
Phaed. Em tibi anus lepida. Leaena Salve, oculissime homo.
Pal. Age, effunde hoc cito in barathrum, propere
prolue cloacam. Phaed. Tace. Nolo huic male dici. Pal. Faciam igitur male potius.
Le. Venus, de paulo paululum hoc tibi dabo haud lubenter.
nam tibi amantes propitiantes vinum potantes danunt
omnes, mihi haud saepe evenunt tales hereditates.
Pal. Hoc vide ut ingurgitat impura in se merum avariter, faucibus plenis.
Phaed. Perii hercle, huic quid primum dicam nescio. Pal. Em istuc, quod mihi dixti.
Phaed. Quid id est? Pal. Periisse ut te dicas. Phaed. Male tibi di faciant. Pal. Dic isti.
Le. Ah. Pal. Quid est? ecquid lubet? Le. Lubet. Pal. Etiam mihi quoque stimulo fodere lubet te.
Phaed. Tace, ++Pal. Noli, taceo. ecce autem bibit arcus, pluet credo hercle hodie.
Phaed. Iamne ego huic dico? Pal. Quid dices? Phaed. Me periisse. Pal. Age dice. Phaed. Anus, audi.
hoc volo scire te: perditus sum miser.
Leaena At pol ego oppido servata.
sed quid est? quid lubet perditum dicere
te esse? Phaed. Quia id quod amo careo.
Leaena Phaedrome mi, ne plora amabo.
tu me curato ne sitiam, ego tibi quod amas iam huc adducam.++
Phaed. Tibine ego, si fidem servas mecum, vineam pro aurea statua statuam,
quae tuo gutturi sit monumentum.

qui me in terra aeque fortunatus erit, si illa ad me bitet,
Palinure? Pal. Edepol qui amat, si eget, misera adficitur, , aerumna.
Phaed. Non ita res est, nam confido parasitum hodie adventurum
cum argento ad me. Pal. Magnum inceptas, si id expectas quod nusquamst.
Phaed. Quid si adeam ad fores atque occentem? Pal. Si lubet, neque veto neque iubeo,
quando ego te video immutatis moribus esse, ere, atque ingenio.
Phaed. Pessuli, heus pessuli, vos saluto lubens,
vos amo, vos volo, vos peto atque obsecro,
gerite amanti mihi morem, amoenissumi,
fite causa mea ludii barbari,
sussilite, obsecro, et mittite istanc foras,
quae mihi misero amanti ebibit sanguinem.
hoc vide ut dormiunt pessuli pessumi
nec mea gratia commovent se ocius.
re spicio, nihili meam vos gratiam facere.
st tace, tace. Pal. Taceo hercle equidem. Phaed. Sentio sonitum.
tandem edepol mihi morigeri pessuli fiunt.

I.iii

Leaena Placide egredere et sonitum prohibe forium et crepitum cardinum,
ne quod hic agimus erus percipiat fieri, mea Planesium.
mane, suffundam aquolam. Pal. Viden ut anus tremula medicinam facit?
eapse merum condidicit bibere, foribus dat aquam quam bibant.
Planesivm Vbi tu es, qui me convadatu's Veneriis vadimoniis?
sisto ego tibi me et mihi contra itidem ut sistas suadeo.
Phaed. Assum; nam si absim, haud recusem quin mihi male sit, mel meum.
Plan. Anime mi, procul amantem abesse haud consentaneumst.
Phaed. Palinure, Palinure. Pal. Eloquere, quid est quod Palinurum voces?
Phaed. Est lepida. Pal. Nimis lepida. Phaed. Sum deus. Pal. Immo homo haud magni preti.
Phaed. Quid vidisti aut quid videbis magis dis aequiparabile?
Pal. Male valere te, quod mi aegrest. Phaed. Male mi morigeru's, tace.
Pal. Ipsus se excruciat qui homo quod amat videt nec potitur dum licet.
Phaed. Recte obiurgat. sane haud quicquamst, magis quod cupiam iam diu.
Plan. Tene me, amplectere ergo. Phaed. Hoc etiam est quam ob rem cupiam vivere.
quia te prohibet erus, clam [ero] potior. Pl. Prohibet? nec prohibere quit,
nec prohibebit nisi mors meum animum aps te abalienaverit.
Pal. Enim vero nequeo durare quin ego erum accusem meum:
nam bonum est pauxillum amare sane, insane non bonum est;
verum totum insanum amare, hoc est quod meus erus facit.
Phaed. Sibi sua habeant regna reges, sibi divitias divites,
sibi honores, sibi virtutes, sibi pugnas, sibi proelia:
dum mi abstineant invidere, sibi quisque habeant quod suom est.
Pal. Quid tu? Venerin pervigilare te vovisti, Phaedrome?
nam hoc quidem edepol haud multo post luce lucebit. Phaed. Tace.

Pal. Quid, taceam? quin tu is dormitum? Phaed. Dormio, ne occlamites.
Pal. Tu quidem vigilas. Phaed. At meo more dormio: hic somnust mihi.
Pal. Heus tu, mulier, male mereri de inmerente inscitia est.
Plan. Irascere, si te edentem hic a cibo abigat. Pal. Ilicet,
pariter hos perire amando video, uterque insaniunt.
viden ut misere moliuntur? nequeunt complecti satis.
etiam dispertimini? Plan. Nullum homini est perpetuom bonum:
iam huic voluptati hoc adiunctum est odium. Pal. Quid ais, propudium?
tun etiam cum noctuinis oculis odium me vocas?
ebriola, persollae nugae. Phaed. Tun meam Venerem vituperas?
~ quod quidem mihi polluctus virgis servos sermonem serat?
at ne tu hercle cum cruciatu magno dixisti id tuo.
em tibi male dictis pro istis, dictis moderari ut queas.
Pal. Tuam fidem, Venus noctuvigila. Phaed. Pergin etiam, verbero?
Plan. Noli, amabo, verberare lapidem, ne perdas manum.
Pal. Flagitium probrumque magnum, Phaedrome, expergefacis:
bene monstrantem pugnis caedis, hanc amas, nugas meras.
hocine fieri, ut inmodestis hic te moderes moribus?
Phaed. Auro contra cedo modestum amatorem: a me aurum accipe.
Pal. Cedo mihi contra aurichalco cui ego sano serviam.
Plan. Bene vale, ocule mi, nam sonitum et crepitum claustrorum audio,
aeditumum aperire fanum * quo usque, quaeso, ad hunc modum
inter nos amore utemur semper surrepticio?
Phaed. Minime, nam parasitum misi nudiusquartus Cariam
petere argentum, is hodie hic aderit. Plan. Nimium consultas diu.
Phaed. Ita me Venus amet, ut ego te hoc triduom numquam sinam
in domo esse istac, quin ego te liberalem liberem.
Plan. Facito ut memineris. tene etiam, prius quam hinc abeo, savium.
Phaed. Siquidem hercle mihi regnum detur, numquam id potius persequar.
quando ego te videbo? Plan. Em istoc verbo vindictam para:
si amas, eme, ne rogites, facito ut pretio pervincas tuo.
bene vale. Phaed. Iamne ego relinquor? pulcre, Palinure, occidi.
Pal. Ego quidem, qui et vapulando et somno pereo. Phaed. Sequere me.++

ACTVS II

II.i

Cappadox Migrare certumst iam nunc e fano foras,
quando Aesculapi ita sentio sententiam,
ut qui me nihili faciat nec salvom velit.
valetudo decrescit, adcrescit labor;
nam iam quasi zona liene cinctus ambulo,
geminos in ventre habere videor filios.
nil metuo nisi ne medius disrumpar miser.
Palinvrvs Si recte facias, Phaedrome, auscultes mihi
atque istam exturbes ex animo aegritudinem.
paves, parasitus quia non rediit Caria:
adferre argentum credo; nam si non ferat,

tormento non retineri potuit ferreo,
quin reciperet se huc esum ad praesepem suam.
Ca. Quis hic est qui loquitur? Pa. Quoiam vocem ego audio?
Capp. Estne hic Palinurus Phaedromi? Pal. Quis hic est homo
cum collativo ventre atque oculis herbeis?
de forma novi, de colore non queo
novisse. iam iam novi: leno est Cappadox.
congrediar. Capp. Salve, Palinure. Pal. O scelerum caput,
salveto. quid agis? Capp. Vivo. Pal. Nempe ut dignus es.
sed quid tibi est? Capp. Lien enecat, renes dolent,
pulmones distrahuntur, cruciatur iecur,
radices cordis pereunt, hirae omnes dolent.
Pal. Tum te igitur morbus agitat hepatiarius.
Capp. Facile est miserum inridere. Pal. Quin tu aliquot dies
perdura, dum intestina exputescunt tibi,
nunc dum salsura sat bonast: si id feceris,
venire poteris intestinis vilius.
Capp. Lien dierectust. Pal. Ambula, id lieni optumumst.
Capp. Aufer istaec, quaeso, atque hoc responde quod rogo.
potin coniecturam facere, si narrem tibi
hac nocte quod ego somniavi dormiens?
Pal. Vah, solus hic homost qui sciat divinitus.
quin coniectores a me consilium petunt:
quod eis respondi, ea omnes stant sententia.

II.ii

Cocvs Palinure, quid stas? quin depromuntur mihi
quae opus sunt, parasito ut sit paratum prandium,
quom veniat? Pal. Mane sis, dum huic conicio somnium.
Coc. Tute ipse, si quid somniasti, ad me refers.
Pal. Fateor. Coc. Abi, deprome. Pal. Age tu interea huic somnium
narra, meliorem quam ego sum suppono tibi.
nam quod scio omne ex hoc scio. Cap. Operam ut det. Pal. Dabit.++
Capp. Facit hic quod pauci, ut sit magistro obsequens.
da mi igitur operam. Coc. Tam etsi non novi, dabo.
Capp. Hac nocte in somnis visus sum viderier
procul sedere longe a me Aesculapium,
neque eum ad me adire neque me magni pendere
visumst. Coc. Item alios deos facturos scilicet:
sane illi inter se congruont concorditer.
nihil est mirandum, melius si nil fit tibi,
namque incubare satius te fuerat Iovi,
qui tibi auxilio in iure iurando fuit.
Capp. Siquidem incubare velint qui periuraverint,
locus non praeberi potis est in Capitolio.
Coc. Hoc animum advorte: pacem ab Aesculapio
petas, ne forte tibi evenat magnum malum,

quod in quiete tibi portentumst. Capp. Bene facis.
ibo atque orabo.++Coc. Quae res male vortat tibi.++
Palinvrvs Pro di immortales, quem conspicio? quis illic est?
estne hic parasitus qui missust in Cariam?
heus Phaedrome, exi, exi, exi, inquam, ocius.
Phaedromvs Quid istic clamorem tollis? Pal. Parasitum tuom
video currentem ellum usque in platea ultima.
hinc auscultemus quid agat. Phaed. Sane censeo.

II.iii

Cvrcvlio Date viam mihi, noti [atque] ignoti, dum ego hic officium meum
facio: fugite omnes, abite et de via decedite,
ne quem in cursu capite aut cubito aut pectore offendam aut genu.
ita nunc subito, propere et celere obiectumst mihi negotium,
nec quisquamst tam opulentus, qui mi obsistat in via,
nec strategus nec tyrannus quisquam, nec agoranomus,
nec demarchus nec comarchus, nec cum tanta gloria,
quin cadat, quin capite sistat in via de semita.
tum isti Graeci palliati, capite operto qui ambulant,
qui incedunt suffarcinati cum libris, cum sportulis,
constant, conferunt sermones inter se drapetae,
obstant, obsistunt, incedunt cum suis sententiis,
quos semper videas bibentes esse in thermipolio,
ubi quid subripuere: operto capitulo calidum bibunt,
tristes atque ebrioli incedunt: eos ego si offendero,
ex unoquoque eorum exciam crepitum polentarium.
tum isti qui ludunt datatim servi scurrarum in via,
et datores et factores omnis subdam sub solum.
proin se domi contineant * , vitent infortunio.
Phaed. Recte hic monstrat, si imperare possit. nam ita nunc mos viget,
ita nunc servitiumst: profecto modus haberi non potest.
Cvr. Ecquis est qui mihi commonstret Phaedromum genium meum?
ita res subita est, celeriter mihi [hoc] homine convento est opus.
Pal. Te ille quaerit. Phaed. Quid si adeamus? heus, Curculio, te volo.
Cvrc. Quis vocat? quis nominat me? Phaed. Qui te conventum cupit.
C. Haud magis cupis quam ego te cupio. Ph. O mea opportunitas,
Curculio exoptate, salve. Cvrc. Salve. Phaed. Salvom gaudeo
te advenire. cedo tuam mi dexteram. ubi sunt spes meae?
eloquere, obsecro hercle. Cvrc. Eloquere, te obsecro, ubi sunt meae?
Phaed. Quid tibist? Cvrc. Tenebrae oboriuntur, genua inedia succidunt.
Phaed. Lassitudine hercle credo. Cvrc. Retine, retine me, obsecro.
Phaed. Viden ut expalluit? datin isti sellam, ubi assidat, cito
et aqualem cum aqua? properatin ocius? Cvrc. Animo male est.
Pal. Vin aquam? Cvrc. Si frustulenta est, da, obsecro hercle, obsorbeam.
Pal. Vae capiti tuo. Cvrc. Obsecro hercle, facite ventum ut gaudeam.
Pal. Maxume. Cvrc. Quid facitis, quaeso? Pal. Ventum. Cvrc. Nolo equidem mihi

fieri ventulum. Phaed. Quid igitur vis? Cvrc. Esse, ut ventum gaudeam.
Pal. Iuppiter te dique perdant. Cvrc. Perii, prospicio parum,
gramarum habeo dentes plenos, lippiunt fauces fame,
ita cibi vacivitate venio lassis lactibus.
Ph. Iam edes aliquid. Cv. Nolo hercle aliquid: certum quam aliquid mavolo.
Pal. Immo si scias, reliquiae quae sint. Cvrc. Scire nimis lubet
ubi sient, nam illis conventis sane opus est meis dentibus.
Ph. Pernam, abdomen, sumen sueris, glandium++Cv. Ain tu omnia haec?
in carnario fortasse dicis. Ph. Immo in lancibus,
quae tibi sunt parata, postquam scimus venturum. Cvrc. Vide
ne me ludas. Phaed. Ita me amabit quam ego amo, ut ego haud mentior.
sed quod te misi, nihilo sum certior. Cvrc. Nihil attuli.
Phaed. Perdidisti me. Cvrc. Invenire possum, si mi operam datis.
postquam tuo iussu profectus sum, perveni in Cariam,
video tuom sodalem, argenti rogo uti faciat copiam.
scires velle gratiam tuam, noluit frustrarier,
ut decet velle hominem amicum amico, atque opitularier:
respondit mihi paucis verbis, atque adeo fideliter,
quod tibi est item sibi esse, magnam argenti inopiam.
Phaed. Perdis me tuis dictis. Cvrc. Immo servo et servatum volo.
postquam mihi responsum est, abeo ab illo maestus ad forum
med illo frustra advenisse. forte aspicio militem.
aggredior hominem, saluto adveniens. 'salve' inquit mihi,
prendit dexteram, seducit, rogat quid veniam Cariam;
dico me illo advenisse animi causa. ibi me interrogat,
ecquem in Epidauro Lyconem tarpezitam noverim.
dico me novisse. 'quid? lenonem Cappadocem?' annuo
visitasse. 'sed quid eum vis?' 'quia de illo emi virginem
triginta minis, vestem, aurum; et pro is decem coaccedunt minae.'
'dedisti tu argentum?' inquam. 'immo apud trapezitam situm est
illum quem dixi Lyconem, atque ei mandavi, qui anulo
meo tabellas obsignatas attulisset, ut daret
operam, ut mulierem a lenone cum auro et veste abduceret.'
postquam hoc mihi narravit, abeo ab illo. revocat me ilico,
vocat me ad cenam; religio fuit, denegare nolui.
'quid si abeamus ac decumbamus?' inquit. consilium placet:
'neque diem decet morari, neque nocti nocerier.'
'omnis res paratast'. et nos, quibus paratum est, assumus.
postquam cenati atque appoti, talos poscit sibi in manum,
provocat me in aleam, ut ego ludam: pono pallium;
ille suom amiculum opposivit, invocat Planesium.
Phaed. Meosne amores? Cvrc. Tace parumper. iacit volturios quattuor.
talos arripio, invoco almam meam nutricem Herculem,
iacto basilicum; propino magnum poclum: ille ebibit,
caput deponit, condormiscit. ego ei subduco anulum,
deduco pedes de lecto clam, ne miles sentiat.
rogant me servi quo eam: dico me ire quo saturi solent.

ostium ubi conspexi, exinde me ilico protinam dedi.
Phaed. Laudo. Cvrc. Laudato quando illud quod cupis effecero.
* * * 364a
eamus nunc intro, ut tabellas consignemus. Phaed. Num moror?
Cvrc. Atque aliquid prius obstrudamus, pernam, sumen, glandium,
haec sunt ventris stabilimenta, pane et assa bubula,
poculum grande, aula magna, ut satis consilia suppetant.
tu tabellas consignato, hic ministrabit, ego edam.
dicam quem ad modum conscribas. sequere me hac intro. Phaed. Sequor.++

ACTVS III

III.i
Lyco Beatus videor: subduxi ratiunculam,
quantum aeris mihi sit quantumque alieni siet:
dives sum, si non reddo eis quibus debeo.
[si reddo illis quibus debeo, plus alieni est.]
verum hercle vero cum belle recogito,
si magis me instabunt, ad praetorem sufferam.
[habent hunc morem plerique argentarii,
ut alius alium poscant, reddant nemini,
pugnis rem solvant, si quis poscat clarius.]
qui homo mature quaesivit pecuniam,
nisi eam mature parsit, mature esurit.
cupio aliquem emere puerum, qui usurarius
nunc mihi quaeratur. usus est pecunia.
Cvrcvlio Nil tu me saturum monueris. memini et scio.
ego hoc effectum lepide tibi tradam. tace.
edepol ne ego hic med intus explevi probe,
et quidem reliqui in ventre cellae uni locum,
ubi reliquiarum reliquias reconderem.
quis hic est qui operto capite Aesculapium
salutat? attat, quem quaerebam. sequere me.
simulabo quasi non noverim. heus tu, te volo.
Lyc. Vnocule, salve. Cvrc. Quaeso, deridesne me?
Lyc. De Coclitum prosapia te esse arbitror,
nam ei sunt unoculi. Cvrc. Catapulta hoc ictum est mihi
apud Sicyonem. Lyc. Nam quid id refert mea,
an aula quassa cum cinere effossus siet?
Cvrc. Superstitiosus hic quidem est, vera praedicat;
nam illaec catapultae ad me crebro commeant.
adulescens, ob rem publicam hoc intus mihi
quod insigne habeo, quaeso ne me incomities.
Lyc. Licetne inforare, si incomitiare non licet?
Cvrc. Non inforabis me quidem, nec mihi placet
tuom profecto nec forum nec comitium.
sed hunc, quem quaero, commonstrare si potes,
inibis a me solidam et grandem gratiam.

Lyconem quaero tarpezitam. Lyc. Dic mihi,
quid eum nunc quaeris? aut cuiati's? Cvrc. Eloquar.
ab Therapontigono Platagidoro milite.
Lyc. Novi edepol nomen, nam mihi istoc nomine,
dum scribo, explevi totas ceras quattuor.
sed quid Lyconem quaeris? Cvrc. Mandatumst mihi,
ut has tabellas ad eum ferrem. Lyc. Quis tu homo es?
Cvrc. Libertus illius, quem omnes Summanum vocant.
Lyc. Summane, salve. qui Summanu's? fac sciam.
Cvrc. Quia vestimenta, ubi obdormivi ebrius,
summano, ob eam rem me omnes Summanum vocant.
Lyc. Alibi te meliust quaerere hospitium tibi:
apud me profecto nihil est Summano loci.
sed istum quem quaeris ego sum. Cvrc. Quaeso, tune is es,
Lyco trapezita? Lyc. Ego sum. Cvrc. Multam me tibi
salutem iussit Therapontigonus dicere,
et has tabellas dare me iussit. Lyc. Mihin? Cvrc. Ita.
cape, signum nosce. nostin? Lyc. Quidni noverim?
clupeatus elephantum ubi machaera dissicit.
Cvrc. Quod istic scriptum est, id te orare iusserat
profecto ut faceres, suam si velles gratiam.
Lyc. Concede, inspiciam quid sit scriptum. Cvrc. Maxime,
tuo arbitratu, dum auferam abs te id quod peto.
Lyc. 'Miles Lyconi in Epidauro hospiti
suo Therapontigonus Platagidorus plurimam
salutem dicit.' Cvrc. Meus hic est, hamum vorat.
Lyc. 'Tecum oro et quaeso, qui has tabellas adferet
tibi, ut ei detur quam istic emi virginem,
quod te praesente isti egi teque interprete,
et aurum et vestem. iam scis ut convenerit:
argentum des lenoni, is huic det virginem.'
ubi ipsus? cur non venit? Cvrc. Ego dicam tibi:
quia nudiusquartus venimus in Cariam
ex India; ibi nunc statuam volt dare auream
solidam faciundam ex auro Philippo, quae siet
septempedalis, factis monumentum suis.
Lyc. Quam ob rem istuc? Cvrc. Dicam. quia enim Persas, Paphlagones,
Sinopes, Arabes, Cares, Cretanos, Syros,
Rhodiam atque Lyciam, Perediam et Perbibesiam,
Centauromachiam et Classiam Vnomammiam,
~ Libyamque oram omnem Conterebromniam,
dimidiam partem nationum usque omnium
subegit solus intra viginti dies.
Lyc. Vah. Cvrc. Quid mirare? Lyc. Quia enim in cavea si forent
conclusi, itidem ut pulli gallinacei,
ita non potuere uno anno circumirier.
credo hercle te esse ab illo, ita nugas blatis.
Cvrc. Immo etiam porro, si vis, dicam. Lyc. Nil moror.

sequere hac, te absolvam qua advenisti gratia.
atque eccum video. leno, salve. Cappadox Di te ament.
Lyc. Quid hoc quod ad te venio? Capp. Dicas quid velis.
Lyc. Argentum accipias, cum illo mittas virginem.
Capp. Quid quod iuratus sum? Lyc. Quid id refert tua,
dum argentum accipias? Capp. Qui monet quasi adiuvat.
sequimini. Cvrc. Leno, cave in te sit mora mihi.++

ACTVS IV

IV.i

Choragvs Edepol nugatorem lepidum lepide hunc nactust Phaedromus.
halapantam an sycophantam magis esse dicam nescio.
ornamenta quae locavi metuo ut possim recipere;
quamquam cum istoc mihi negoti nihil est: ipsi Phaedromo
credidi; tamen asservabo. sed dum hic egreditur foras,
commonstrabo, quo in quemque hominem facile inveniatis loco,
ne nimio opere sumat operam si quem conventum velit,
vel vitiosum vel sine vitio, vel probum vel improbum.
qui periurum convenire volt hominem ito in comitium;
qui mendacem et gloriosum, apud Cloacinae sacrum,
ditis damnosos maritos sub basilica quaerito.
ibidem erunt scorta exoleta quique stipulari solent,
symbolarum collatores apud forum piscarium.
in foro infimo boni homines atque dites ambulant,
in medio propter canalem, ibi ostentatores meri;
confidentes garrulique et malevoli supera lacum,
qui alteri de nihilo audacter dicunt contumeliam
et qui ipsi sat habent quod in se possit vere dicier.
sub veteribus, ibi sunt qui dant quique accipiunt faenore.
pone aedem Castoris, ibi sunt subito quibus credas male.
in Tusco vico, ibi sunt homines qui ipsi sese venditant,
[in Velabro vel pistorem vel lanium vel haruspicem]
vel qui ipsi vorsant vel qui aliis ubi vorsentur praebeant.
[ditis damnosos maritos apud Leucadiam Oppiam.]
sed interim fores crepuere: linguae moderandum est mihi.++

ACTVS V

IV.ii

Cvrcvlio I tu prae, virgo: non queo quod pone me est servare.
et aurum et vestem omnem suam esse aiebat quam haec haberet.
Cappadox Nemo it infitias. Cvrc. At tamen meliusculum est monere.
Lyco Memento promisisse te, si quisquam hanc liberali
causa manu assereret, mihi omne argentum redditum iri,
minas triginta. Capp. Meminero, de istoc quietus esto.
et nunc idem dico. Cvrc. Et quidem meminisse ego haec volam te.
Capp. Memini, et mancupio tibi dabo. Cvrc. Egon ab lenone quicquam

mancupio accipiam, quibus sui nihil est nisi una lingua,
qui abiurant si quid creditum est? alienos mancupatis,
alienos manu emittitis alienisque imperatis,
nec vobis auctor ullus est nec vosmet estis ulli.
item genus est lenonium inter homines meo quidem animo
ut muscae, culices, cimices pedesque pulicesque:
odio et malo et molestiae, bono usui estis nulli,
nec vobiscum quisquam in foro frugi consistere audet;
qui constitit, culpant eum, conspicitur vituperatur,
eum rem fidemque perdere, tam etsi nil fecit, aiunt.
Lyc. Edepol lenones meo animo novisti, lusce, lepide.
Cvrc. Eodem hercle vos pono et paro: parissimi estis hibus:
hi saltem in occultis locis prostant, vos in foro ipso;
vos faenore homines, hi male suadendo et lustris lacerant.
rogitationis plurimas propter vos populus scivit,
quas vos rogatas rumpitis: aliquam reperitis rimam;
quasi aquam ferventem frigidam esse, ita vos putatis leges.
Lyc. Tacuisse mavellem. Capp. Hau male meditate maledicax es.
Cvrc. Indignis si male dicitur, male dictum id esse dico,
verum si dignis dicitur, bene dictumst meo quidem animo.
ego mancupem te nil moror nec lenonem alium quemquam.
Lyco, numquid vis? Ly. Bene vale. Cv. Vale. Ca. Heus tu, tibi ego dico.
Cvrc. Eloquere, quid vis? Capp. Quaeso, ut hanc cures, bene sit isti.
bene ego istam eduxi meae domi et pudice. Cvrc. Si huius miseret,
ecquid das qui bene sit? Capp. Malum. Cvrc. Opust hoc qui te procures.
Capp. Quid stulta ploras? ne time, bene hercle vendidi ego te;
fac sis bonae frugi sies, sequere istum bella belle.
Lyc. Summane, numquid nunciam me vis? Cvrc. Vale atque salve,
nam et operam et pecuniam benigne praebuisti.
Lyc. Salutem multam dicito patrono. Cvrc. Nuntiabo.++
Lyc. Numquid vis, leno? Capp. Istas minas decem, qui me procurem,
dum melius sit mihi, des. Lyc. Dabuntur, cras peti iubeto.++
Capp. Quando bene gessi rem, volo hic in fano supplicare.
nam illam minis olim decem puellam parvolam emi,
sed eum qui mi illam vendidit numquam postilla vidi;
periisse credo. quid id mea refert? ego argentum habeo.
quoi homini di sunt propitii, lucrum ei profecto obiciunt.
nunc rei divinae operam dabo. certumst bene me curare.++

IV.iii

Therapontigonvs Non ego nunc mediocri incedo iratus iracundia,
sed eapse illa qua excidionem facere condidici oppidis.
nunc nisi tu mihi propere properas dare iam triginta minas,
quas ego apud te deposivi, vitam propera ponere.
Lyco Non edepol nunc ego te mediocri macto infortunio,
sed eopse illo quo mactare soleo quoi nil debeo.
Ther. Ne te mi facias ferocem aut supplicare censeas.

Lyc. Nec tu me quidem umquam subiges, redditum ut reddam tibi,
nec daturus sum. Ther. Idem ego istuc quom credebam credidi,
te nihil esse redditurum. Lyc. Quor nunc a me igitur petis?
Ther. Scire volo quoi reddidisti. Lyc. Lusco liberto tuo,
is Summanum se vocari dixit, ei reddidi.
[qui has tabellas obsignatas attulit. Ther. Quas tu mihi tabellas?]
quos tu mihi luscos libertos, quos Summanos somnias?
nec mihi quidem libertus ullust. Lyc. Facis sapientius
quam pars ~ lenonum, libertos qui habent et eos deserunt.
Ther. Quid feci ~ Lyc. Quod mandasti feci, tui honoris gratia,
tuom qui signum ad me attulisset, nuntium ne spernerem.
Ther. Stultior stulto fuisti, qui tabellis crederes.
Lyc. Quis res publica et privata geritur, nonne eis crederem?
ego abeo, tibi res solutast recte. bellator, vale.
Ther. Quid valeam? Lyc. Aut tu aegrota aetatem, si lubet, per me quidem.++
Ther. Quid ego nunc faciam? quid refert me fecisse regibus
ut mi oboedirent, si hic me hodie umbraticus deriserit?

IV.iv

Cappadox Quoi homini di sunt propitii, ei non esse iratos puto.
postquam rem divinam feci, venit in mentem mihi,
ne trapezita exulatum abierit, argentum ut petam,
ut ego potius comedim quam ille. Ther. Iusseram salvere te.
Capp. Therapontigone Platagidore, salve; salvos quom advenis
in Epidaurum, hic hodie apud me++numquam delinges salem.
Ther. Bene vocas, verum locata res est++ut male sit tibi.
sed quid agit meum mercimonium apud te? Capp. Nil apud me quidem,
ne facias testis, neque equidem debeo quicquam. Ther. Quid est?
Capp. Quod fui iuratus feci. Ther. Reddin an non virginem,
prius quam te huic meae machaerae obicio, mastigia?
Capp. Vapulare ego te vehementer iubeo: ne me territes.
illa abductast, tu auferere hinc a me, si perges mihi
male loqui, profecto, cui ego nisi malum nil debeo.
T. Mihin malum minitare? C. Atque edepol non minitabor, sed dabo,
mihi si perges molestus esse. Ther. Leno minitatur mihi,
meaeque pugnae proeliares plurimae optritae iacent?
at ita me machaera et clupeus *
bene iuvent pugnantem in acie: nisi mi virgo redditur,
iam ego te faciam ut hic formicae frustillatim differant.
Capp. At ita me volsellae, pecten, speculum, calamistrum meum
bene me amassint meaque axitia linteumque extersui,
ut ego tua magnifica verba neque istas tuas magnas minas
non pluris facio quam ancillam meam quae latrinam lavat.
ego illam reddidi qui argentum a te attulit. Ther. Quis is est homo?
Capp. Tuom libertum esse aiebat sese Summanum. Ther. Meum?
attat, Curculio hercle verba mihi dedit, cum cogito.
is mihi anulum subripuit. Capp. Perdidistin tu anulum?

miles pulchre centuriatus est expuncto in manipulo.
Ther. Vbi nunc Curculionem inveniam? Capp. In tritico facillume,
vel quingentos curculiones pro uno faxo reperias.
ego abeo, vale atque salve.++Ther. Male vale, male sit tibi.
quid ego faciam? maneam an abeam? sicin mi esse os oblitum?
cupio dare mercedem qui illunc ubi sit commonstret mihi.

V.i

Cvrcvlio Antiquom poetam audivi scripsisse in tragoedia,
mulieres duas peiores esse quam unam. res itast.
verum mulierem peiorem quam haec amica est Phaedromi
non vidi aut audivi, neque pol dici nec fingi potest
peior quam haec est: quae ubi me habere hunc conspicatast anulum,
rogat unde habeam. 'quid id tu quaeris?' 'quia mi quaesitost opus.'
nego me dicere. ut eum eriperet, manum arripuit mordicus.
vix foras me abripui atque effugi. apage istanc caniculam.

V.ii

Planesivm Phaedrome, propera. Phaedromvs Quid properem? Plan. Parasitum ne amiseris.
magna res est. Phaed. Nulla est mihi, nam quam habui absumpsi celeriter.
Plan. Teneo. Phaed. Quid negotist? Plan. Rogita unde istunc habeat anulum.
pater istum meus gestitavit * Cvrc. At mea matertera.
Plan. Mater ei utendum dederat. Cvrc. Pater ~ uois rusum tibi.
Plan. Nugas garris. Cvrc. Soleo, nam propter eas vivo facilius.
Plan. Quid nunc? obsecro, parentes ne meos mihi prohibeas.
Cvrc. Quid ego? sub gemmane abstrusos habeo tuam matrem et patrem?
Plan. Libera ego sum nata. Cvrc. Et alii multi qui nunc serviunt.
Phaed. Enim vero irascor. Cvrc. Dixi equidem tibi, unde ad me hic pervenerit.
quotiens dicendum est? elusi militem, inquam, in alea.
Th. Salvos sum, eccum quem quaerebam. quid agis, bone vir? Cv. Audio.
si vis tribus bolis, vel in chlamydem. Ther. Quin tu is in malam crucem
cum bolis, cum bulbis? redde mihi iam argentum aut virginem.
Cvrc. Quod argentum, quas tu mihi tricas narras? quam tu virginem
me reposcis? Ther. Quam ab lenone abduxti hodie, scelus viri.
C. Nullam abduxi. T. Certe eccistam video. Ph. Virgo haec libera est.
Ther. Mean ancilla libera ut sit, quam ego numquam emisi manu?
Phaed. Quis tibi hanc dedit mancipio? aut unde emisti? fac sciam.
Ther. Ego quidem pro istac rem solvi ab trapezita meo.
quam ego pecuniam quadruplicem abs te et lenone auferam.
Phaed. Qui scis mercari furtivas atque ingenuas virgines,
ambula in ius. Ther. Non eo. Phaed. Licet [te] antestari? Ther. Non licet.

Phaed. Iuppiter te, miles, perdat, intestatus vivito;
at ego, quem licet, te. accede huc. Ther. Servom antestari? Cvrc. Vide.
em ut scias me liberum esse. ergo ambula in ius. Ther. Em tibi.
C. O cives, cives. T. Quid clamas? Ph. Quid tibi istum tactio est?
T. Quia mihi lubitum est. Ph. Accede huc tu, ego illum tibi dedam, tace.
Plan. Phaedrome, obsecro serva me. Ph. Tamquam me et genium meum.
miles, quaeso ut mihi dicas unde illum habeas anulum,
quem parasitus hic te elusit. Plan. Per tua genua te obsecro,
ut nos facias certiores. Ther. Quid istuc ad vos attinet?
quaeratis chlamydem et machaeram hanc unde ad me pervenerit.
Cvrc. Vt fastidit gloriosus. Ther. Mitte istum, ego dicam omnia.
Cvrc. Nihil est quod ille dicit. Plan. Fac me certiorem, obsecro.
Ther. Ego dicam, surge. hanc rem agite atque animum advortite.
pater meus habuit Periplanes ~Planesium
is prius quam moritur mihi dedit tamquam suo,
ut aequom fuerat, filio. Plan. Pro Iuppiter.
Ther. Et isto me heredem fecit. Plan. Pietas mea,
serva me, quando ego te servavi sedulo.
frater mi, salve. Ther. Qui credam ego istuc? cedo,
si vera memoras, quae fuit mater tua?
Plan. Cleobula. Ther. Nutrix quae fuit? Plan. Archestrata.
ea me spectatum tulerat per Dionysia.
postquam illo ventum est, iam, ut me collocaverat,
exoritur ventus turbo, spectacla ibi ruont,
ego pertimesco: [tum] ibi me nescio quis arripit
timidam atque pavidam, nec vivam nec mortuam.
nec quo me pacto abstulerit possum dicere.
Ther. Memini istanc turbam fieri. sed tu dic mihi,
ubi is est homo qui te surripuit? Plan. Nescio.
verum hunc servavi semper mecum una anulum;
cum hoc olim perii. Ther. Cedo, ut inspiciam. Cvrc. Sanan es,
quae isti committas? Plan. Sine modo. Ther. Pro Iuppiter,
hic est quem ego tibi misi natali die.
tam facile novi quam me. salve, mea soror.
Plan. Frater mi, salve. Phaed. Deos volo bene vortere
istam rem vobis. Cvrc. Et ego nobis omnibus:
tu ut hodie adveniens cenam des sororiam,
hic nuptialem cras dabit. promittimus.
Ther. Tace tu. Cvrc. Non taceo, quando res vortit bene.
tu istanc desponde huic, miles. ego dotem dabo.
Ther. Quid dotis? Cvrc. Egone? ut semper, dum vivat, me alat.
verum hercle dico. Ther. Me lubente feceris.
sed leno hic debet nobis triginta minas.
Phaed. Quam ob rem istuc? Ther. Quia ille ita repromisit mihi:
si quisquam hanc liberali asseruisset manu,
sine controversia omne argentum reddere.
nunc eamus ad lenonem. Cvrc. Laudo. Phaed. Hoc prius volo,
meam rem agere. Ther. Quid id est? Phaed. Vt mihi hanc despondeas.

Cvrc. Quid cessas, miles, hanc huic uxorem dare?
T. Si haec volt. Pl. Mi frater, cupio. T. Fiat. C. Bene facis.
Phaed. Spondesne, miles, mi hanc uxorem? Ther. Spondeo.
Cvrc. Et ego hoc idem una spondeo. Ther. Lepide facis.
sed eccum lenonem, incedit, thensaurum meum.

V.iii

Cappadox Argentariis male credi qui aiunt, nugas praedicant:
nam et bene et male credi dico; id adeo ego hodie expertus sum.
non male creditur qui numquam reddunt, sed prorsum perit.
vel ille, decem minas dum solvit, omnis mensas transiit.
postquam nil fit, clamore hominem posco: ille in ius me vocat;
pessume metui, ne mihi hodie apud praetorem solveret.
verum amici compulerunt: reddit argentum domo.
nunc domum properare certumst. Ther. Heus tu, leno, te volo.
Phaed. Et ego te volo. Capp. At ego vos nolo ambos. Ther. Sta sis ilico,
atque argentum propere propera vomere. Capp. Quid mecum est tibi?
aut tibi? Ther. Quia ego ex te hodie faciam pilum catapultarium
atque ita te nervo torquebo, itidem ut catapultae solent.
Phaed. Delicatum te hodie faciam, cum catello ut accubes,
ferreo ego dico. Capp. At ego vos ambo in robusto carcere
ut pereatis. Phaed. Collum obstringe, abduce istum in malam crucem.
Th. Quidquid est, ipse ibit potius. Ca. Pro deum atque hominum fidem,
hocine pacto indemnatum atque intestatum me abripi?
obsecro, Planesium, et te, Phaedrome, auxilium ut feras.
Plan. Frater, obsecro te, noli hunc condemnatum perdere.
bene et pudice me domi habuit. Ther. Haud voluntate id sua:
Aesculapio huic habeto, quom pudica es, gratiam;
nam si valuisset, iam pridem quoquo posset mitteret.
Phaed. Animum advortite, si possum hoc inter vos componere.
mitte istunc. accede huc, leno. dicam meam sententiam,
siquidem voltis quod decrero facere. Ther. Tibi permittimus:
Capp. Dum quidem hercle ita iudices, ne quisquam a me argentum auferat.
T. Quodne promisti? Ca. Qui promisi? Ph. Lingua. Ca. Eadem nunc nego.
dicendi, non rem perdendi gratia haec nata est mihi.
Ph. Nihil agit, collum obstringe homini. Ca. Iam iam faciam ut iusseris.
Ther. Quando vir bonus es, responde quod rogo. Capp. Roga quod lubet.
Ther. Promistin, si liberali quisquam hanc assereret manu,
te omne argentum redditurum? Capp. Non commemini dicere.
Ther. Quid? negas? Capp. Nego hercle vero. quo praesente? quo in loco?
Ther. Me ipso praesente et Lycone tarpezita. Capp. Non taces?
Ther. Non taceo. Capp. Non ego te flocci facio; ne me territes.
Ther. Me ipso praesente et Lycone factum est. Phaed. Satis credo tibi.
nunc adeo, ut tu scire possis, leno, meam sententiam:
libera haec est, hic huius frater est, haec autem illius soror, ~
haec mihi nubet: tu huic argentum redde. hoc iudicium meum est.

Ther. Tu autem in nervo iam iacebis, nisi mi argentum redditur.
Capp. Hercle istam rem iudicasti perfidiose, Phaedrome.
et tibi oberit et te, miles, di deaeque perduint.
tu me sequere. Ther. Quo sequar te? Capp. Ad trapezitam meum
ad praetorem. nam inde rem solvo omnibus quibus debeo.
Ther. Ego te in nervom, haud ad praetorem hinc rapiam, ni argentum refers.
Capp. Ego te vehementer perire cupio, ne tu [me] nescias.
Ther. Itane vero? Capp. Ita hercle vero. Ther. Novi ego hos pugnos meos.
Capp. Quid tum? Ther. Quid tum, rogitas? hisce ego, si tu me irritaveris,
placidum te hodie reddam. Capp. Age ergo, recipe actutum. Ther. Licet.
Phaed. Tu, miles, apud me cenabis. hodie fient nuptiae.
Ther. Quae res bene vortat mi et vobis. spectatores, plaudite.

ANEXO II

Texto libre de Lucrecio, libros 4 y 6

Liber IV. Tabula.

Sibi iucundissimum esse quod claram lucem mortalibus ostendat · De simulacris · De imaginibus · Quam parva sint animalia · Esse item maiora · De nubibus · De celeritate · Tactu videri · Ultra speculum cur videatur · Plures imagines cur fiant · Ex tenebris in luce quae sint videri · De turribus · De umbra hominis · De visu · De vero sensu, quare cognoscatur · De falso sensu · De auditis · Corpoream esse vocem · De vocis imaginibus · · Qua visus non tranet, vocem tranare · De sapore · Quare alia aliis contraria sint · De odore · De animi motu · Quare quod libuerit statim cogitemus · Prius oculos linguam auris esse nata quam eorum usum · De ambulando · De somno · De somniis · De rebus veneriis.

De rerum natura

Liber quartus

Avia Pieridum peragro loca nullius ante
trita solo. iuvat integros accedere fontis
atque haurire, iuvatque novos decerpere flores
insignemque meo capiti petere inde coronam,

unde prius nulli velarint tempora musae;
primum quod magnis doceo de rebus et artis
religionum animum nodis exsolvere pergo,
deinde quod obscura de re tam lucida pango
carmina musaeo contingens cuncta lepore.

id quoque enim non ab nulla ratione videtur;
nam vel uti pueris absinthia taetra medentes
cum dare conantur, prius oras pocula circum
contingunt mellis dulci flavoque liquore,
ut puerorum aetas inprovida ludificetur
labrorum tenus, interea perpotet amarum
absinthi laticem deceptaque non capiatur,
sed potius tali facto recreata valescat,
sic ego nunc, quoniam haec ratio plerumque videtur
tristior esse quibus non est tractata, retroque
volgus abhorret ab hac, volui tibi suaviloquenti
carmine Pierio rationem exponere nostram
et quasi musaeo dulci contingere melle;
si tibi forte animum tali ratione tenere
versibus in nostris possem, dum percipis omnem
naturam rerum ac persentis utilitatem.

Sed quoniam docui cunctarum exordia rerum
qualia sint et quam variis distantia formis
sponte sua volitent aeterno percita motu
quoque modo possit res ex his quaeque creari,
[nunc agere incipiam tibi quod vehementer ad has res
attinet esse ea quae rerum simulacra vocamus,
quae quasi membranae vel cortex nominitandast,]
atque animi quoniam docui natura quid esset
et quibus e rebus cum corpore compta vigeret
quove modo distracta rediret in ordia prima,
nunc agere incipiam tibi, quod vehementer ad has res
attinet esse ea quae rerum simulacra vocamus,

quod speciem ac formam similem gerit eius imago,
cuius cumque cluet de corpore fusa vagari;
quae quasi membranae summo de corpore rerum
dereptae volitant ultroque citroque per auras,
atque eadem nobis vigilantibus obvia mentes
terrificant atque in somnis, cum saepe figuras
contuimur miras simulacraque luce carentum,
quae nos horrifice languentis saepe sopore
excierunt ne forte animas Acherunte reamur
effugere aut umbras inter vivos volitare
neve aliquid nostri post mortem posse relinqui,
cum corpus simul atque animi natura perempta
in sua discessum dederint primordia quaeque.
dico igitur rerum effigias tenuisque figuras
mittier ab rebus summo de cortice eorum;
id licet hinc quamvis hebeti cognoscere corde.

Principio quoniam mittunt in rebus apertis
corpora res multae, partim diffusa solute,
robora ceu fumum mittunt ignesque vaporem,
et partim contexta magis condensaque, ut olim
cum teretis ponunt tunicas aestate cicadae,
et vituli cum membranas de corpore summo
nascentes mittunt, et item cum lubrica serpens
exuit in spinis vestem; nam saepe videmus
illorum spoliis vepres volitantibus auctas.
quae quoniam fiunt, tenuis quoque debet imago
ab rebus mitti summo de corpore rerum.
nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant

quam quae tenvia sunt, hiscendist nulla potestas;
praesertim cum sint in summis corpora rebus
multa minuta, iaci quae possint ordine eodem
quo fuerint et formai servare figuram,
et multo citius, quanto minus indupediri
pauca queunt et <quae> sunt prima fronte locata.
nam certe iacere ac largiri multa videmus,
non solum ex alto penitusque, ut diximus ante,
verum de summis ipsum quoque saepe colorem.
et volgo faciunt id lutea russaque vela
et ferrugina, cum magnis intenta theatris
per malos volgata trabesque trementia flutant;
namque ibi consessum caveai supter et omnem
scaenai speciem patrum matrumque deorsum
inficiunt coguntque suo fluitare colore.
et quanto circum mage sunt inclusa theatri
moenia, tam magis haec intus perfusa lepore
omnia conrident correpta luce diei.
ergo lintea de summo cum corpore fucum
mittunt, effigias quoque debent mittere tenvis
res quaeque, ex summo quoniam iaculantur utraque.
sunt igitur iam formarum vestigia certa,
quae volgo volitant subtili praedita filo
nec singillatim possunt secreta videri.

Praeterea omnis odor fumus vapor atque aliae res
consimiles ideo diffusae rebus abundant,
ex alto quia dum veniunt extrinsecus ortae
scinduntur per iter flexum, nec recta viarum
ostia sunt, qua contendant exire coortae.
at contra tenuis summi membrana coloris
cum iacitur, nihil est quod eam discerpere possit,
in promptu quoniam est in prima fronte locata.

Postremo speculis in aqua splendoreque in omni
quae cumque apparent nobis simulacra, necessest,

quandoquidem simili specie sunt praedita rerum,
exin imaginibus missis consistere eorum.
[nam cur illa cadant magis ab rebusque recedant
quam quae tenuia sunt, hiscendist nulla potestas.]
sunt igitur tenues formarum illis similesque
effigiae, singillatim quas cernere nemo
cum possit, tamen adsiduo crebroque repulsu
reiectae reddunt speculorum ex aequore visum,
nec ratione alia servari posse videntur,
tanto opere ut similes reddantur cuique figurae.

Nunc age, quam tenui natura constet imago
percipe. et in primis, quoniam primordia tantum
sunt infra nostros sensus tantoque minora
quam quae primum oculi coeptant non posse tueri,
nunc tamen id quoque uti confirmem, exordia rerum
cunctarum quam sint subtilia percipe paucis.
primum animalia sunt iam partim tantula, corum
tertia pars nulla possit ratione videri.
horum intestinum quodvis quale esse putandumst!
quid cordis globus aut oculi? quid membra? quid artus?
quantula sunt! quid praeterea primordia quaeque,
unde anima atque animi constet natura necessumst,
nonne vides quam sint subtilia quamque minuta?
praeterea quaecumque suo de corpore odorem
expirant acrem, panaces absinthia taetra
habrotonique graves et tristia centaurea,
quorum unum quidvis leviter si forte duobus
. . . .
quin potius noscas rerum simulacra vagari
multa modis multis, nulla vi cassaque sensu?

Sed ne forte putes ea demum sola vagari,
quae cumque ab rebus rerum simulacra recedunt,

sunt etiam quae sponte sua gignuntur et ipsa

constituuntur in hoc caelo, qui dicitur aer,

quae multis formata modis sublime feruntur,

ut nubes facile inter dum concrescere in alto

cernimus et mundi speciem violare serenam

aëra mulcentes motu; nam saepe Gigantum
ora volare videntur et umbram ducere late,
inter dum magni montes avolsaque saxa
montibus ante ire et solem succedere praeter,

inde alios trahere atque inducere belua nimbos.
nec speciem mutare suam liquentia cessant
et cuiusque modi formarum vertere in oras.

Nunc ea quam facili et celeri ratione genantur
perpetuoque fluant ab rebus lapsaque cedant
. . . .

semper enim summum quicquid de rebus abundat,
quod iaculentur. et hoc alias cum pervenit in res,
transit, ut in primis vestem; sed ubi aspera saxa
aut in materiam ligni pervenit, ibi iam
scinditur, ut nullum simulacrum reddere possit.

at cum splendida quae constant opposta fuerunt
densaque, ut in primis speculum est, nihil accidit horum;
nam neque, uti vestem, possunt transire, neque autem
scindi; quam meminit levor praestare salutem.
qua propter fit ut hinc nobis simulacra redundent.

et quamvis subito quovis in tempore quamque
rem contra speculum ponas, apparet imago;
perpetuo fluere ut noscas e corpore summo
texturas rerum tenuis tenuisque figuras.

ergo multa brevi spatio simulacra genuntur,
ut merito celer his rebus dicatur origo.
et quasi multa brevi spatio summittere debet
lumina sol, ut perpetuo sint omnia plena,
sic ab rebus item simili ratione necessest
temporis in puncto rerum simulacra ferantur
multa modis multis in cunctas undique partis;
quandoquidem speculum quo cumque obvertimus oris,
res ibi respondent simili forma atque colore.

Praeterea modo cum fuerit liquidissima caeli
tempestas, perquam subito fit turbida foede,
undique uti tenebras omnis Acherunta rearis
liquisse et magnas caeli complesse cavernas.
usque adeo taetra nimborum nocte coorta
inpendent atrae Formidinis ora superne;
quorum quantula pars sit imago dicere nemost
qui possit neque eam rationem reddere dictis.

Nunc age, quam celeri motu simulacra ferantur,
et quae mobilitas ollis tranantibus auras
reddita sit, longo spatio ut brevis hora teratur,
in quem quaeque locum diverso numine tendunt,
suavidicis potius quam multis versibus edam;
parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.

Principio persaepe levis res atque minutis
corporibus factas celeris licet esse videre.
in quo iam genere est solis lux et vapor eius,
propterea quia sunt e primis facta minutis,
quae quasi cuduntur perque aëris intervallum
non dubitant transire sequenti concita plaga;
suppeditatur enim confestim lumine lumen

et quasi protelo stimulatur fulgere fulgur.
qua propter simulacra pari ratione necessest
inmemorabile per spatium transcurrere posse
temporis in puncto, primum quod parvola causa
est procul a tergo quae provehat atque propellat,
quod super est, ubi tam volucri levitate ferantur,
deinde quod usque adeo textura praedita rara
mittuntur, facile ut quasvis penetrare queant res
et quasi permanare per aëris intervallum.

Praeterea si quae penitus corpuscula rerum
ex altoque foras mittuntur, solis uti lux
ac vapor, haec puncto cernuntur lapsa diei
per totum caeli spatium diffundere sese
perque volare mare ac terras caelumque rigare.
quid quae sunt igitur iam prima fronte parata,
cum iaciuntur et emissum res nulla moratur?
quone vides citius debere et longius ire
multiplexque loci spatium transcurrere eodem
tempore quo solis pervolgant lumina caelum?

Hoc etiam in primis specimen verum esse videtur,
quam celeri motu rerum simulacra ferantur,
quod simul ac primum sub diu splendor aquai
ponitur, extemplo caelo stellante serena
sidera respondent in aqua radiantia mundi.
iamne vides igitur quam puncto tempore imago
aetheris ex oris in terrarum accidat oras?
quare etiam atque etiam mitti fateare necessest
corpora quae feriant oculos visumque lacessant.
perpetuoque fluunt certis ab rebus odores,
frigus ut a fluviis, calor ab sole, aestus ab undis
aequoris, exesor moerorum litora circum,
nec variae cessant voces volitare per auras.
denique in os salsi venit umor saepe saporis,
cum mare versamur propter, dilutaque contra

cum tuimur misceri absinthia, tangit amaror.
usque adeo omnibus ab rebus res quaeque fluenter
fertur et in cunctas dimittitur undique partis
nec mora nec requies interdatur ulla fluendi,
perpetuo quoniam sentimus et omnia semper
cernere odorari licet et sentire sonare.

Praeterea quoniam manibus tractata figura
in tenebris quaedam cognoscitur esse eadem quae
cernitur in luce et claro candore, necessest
consimili causa tactum visumque moveri.
nunc igitur si quadratum temptamus et id nos
commovet in tenebris, in luci quae poterit res
accidere ad speciem quadrata, nisi eius imago?
esse in imaginibus qua propter causa videtur
cernundi neque posse sine his res ulla videri.

Nunc ea quae dico rerum simulacra feruntur
undique et in cunctas iaciuntur didita partis;
verum nos oculis quia solis cernere quimus,
propterea fit uti, speciem quo vertimus, omnes
res ibi eam contra feriant forma atque colore.
et quantum quaeque ab nobis res absit, imago
efficit ut videamus et internoscere curat;
nam cum mittitur, extemplo protrudit agitque
aëra qui inter se cumque est oculosque locatus,
isque ita per nostras acies perlabitur omnis
et quasi perterget pupillas atque ita transit.
propterea fit uti videamus quam procul absit
res quaeque. et quanto plus aëris ante agitatur

et nostros oculos perterget longior aura,
tam procul esse magis res quaeque remota videtur.
scilicet haec summe celeri ratione geruntur,
quale sit ut videamus, et una quam procul absit.

Illud in his rebus minime mirabile habendumst,
cur, ea quae feriant oculos simulacra videri
singula cum nequeant, res ipsae perspiciantur.
ventus enim quoque paulatim cum verberat et cum
acre fluit frigus, non privam quamque solemus
particulam venti sentire et frigoris eius,
sed magis unorsum, fierique perinde videmus
corpore tum plagas in nostro tam quam aliquae res
verberet atque sui det sensum corporis extra.
praeterea lapidem digito cum tundimus, ipsum
tangimus extremum saxi summumque colorem
nec sentimus eum tactu, verum magis ipsam
duritiem penitus saxi sentimus in alto.

Nunc age, cur ultra speculum videatur imago
percipe: nam certe penitus remmota videtur.
quod genus illa foris quae vere transpiciuntur,
ianua cum per se transpectum praebet apertum,
multa facitque foris ex aedibus ut videantur;
is quoque enim duplici geminoque fit aëre visus.
primus enim citra postes tum cernitur aër,
inde fores ipsae dextra laevaque secuntur,
post extraria lux oculos perterget et aër
alter, et illa foris quae vere transpiciuntur.
sic ubi se primum speculi proiecit imago,

dum venit ad nostras acies, protrudit agitque
aëra qui inter se cumquest oculosque locatus,
et facit, ut prius hunc omnem sentire queamus
quam speculum; sed ubi [in] speculum quoque sensimus ipsum,
continuo a nobis in eum quae fertur imago
pervenit, et nostros oculos reiecta revisit
atque alium prae se propellens aëra volvit,
et facit ut prius hunc quam se videamus, eoque
distare ab speculo tantum semota videtur.
quare etiam atque etiam minime mirarier est par
. . . .
illis quae reddunt speculorum ex aequore visum,
aëribus binis quoniam res confit utraque.

Nunc ea quae nobis membrorum dextera pars est,
in speculis fit ut in laeva videatur eo quod
planitiem ad speculi veniens cum offendit imago,
non convertitur incolumis, sed recta retrorsum
sic eliditur, ut siquis, prius arida quam sit
cretea persona, adlidat pilaeve trabive,
atque ea continuo rectam si fronte figuram
servet et elisam retro sese exprimat ipsa.
fiet ut, ante oculus fuerit qui dexter, ut idem
nunc sit laevus et e laevo sit mutua dexter.

Fit quoque de speculo in speculum ut tradatur imago,
quinque etiam <aut> sex ut fieri simulacra suërint.
nam quae cumque retro parte interiore latebunt,
inde tamen, quamvis torte penitusque remota,
omnia per flexos aditus educta licebit
pluribus haec speculis videantur in aedibus esse.
usque adeo speculo in speculum translucet imago,
et cum laeva data est, fit rusum ut dextera fiat,
inde retro rursum redit et convertit eodem.

Quin etiam quae cumque latuscula sunt speculorum
adsimili lateris flexura praedita nostri,
dextera ea propter nobis simulacra remittunt,
aut quia de speculo in speculum transfertur imago,
inde ad nos elisa bis advolat, aut etiam quod
circum agitur, cum venit, imago propterea quod
flexa figura docet speculi convertier ad nos.

Indugredi porro pariter simulacra pedemque
ponere nobiscum credas gestumque imitari
propterea quia, de speculi qua parte recedas,
continuo nequeunt illinc simulacra reverti;
omnia quandoquidem cogit natura referri
ac resilire ab rebus ad aequos reddita flexus.

Splendida porro oculi fugitant vitantque tueri.
sol etiam caecat, contra si tendere pergas,
propterea quia vis magnast ipsius et alte
aëra per purum simulacra feruntur
et feriunt oculos turbantia composituras.

Praeterea splendor qui cumque est acer adurit
saepe oculos ideo quod semina possidet ignis
multa, dolorem oculis quae gignunt insinuando.
lurida praeterea fiunt quae cumque tuentur
arquati, quia luroris de corpore eorum
semina multa fluunt simulacris obvia rerum,
multaque sunt oculis in eorum denique mixta,
quae contage sua palloribus omnia pingunt.

E tenebris autem quae sunt in luce tuemur

propterea quia, cum propior caliginis aër
ater init oculos prior et possedit apertos,
insequitur candens confestim lucidus aër,
qui quasi purgat eos ac nigras discutit umbras
aëris illius; nam multis partibus hic est
mobilior multisque minutior et mage pollens.
qui simul atque vias oculorum luce replevit
atque pate fecit, quas ante obsederat aër
<ater>, continuo rerum simulacra secuntur,
quae sita sunt in luce, lacessuntque ut videamus.
quod contra facere in tenebris e luce nequimus
propterea quia posterior caliginis aër
crassior insequitur, qui cuncta foramina complet
obsiditque vias oculorum, ne simulacra
possint ullarum rerum coniecta moveri.

Quadratasque procul turris cum cernimus urbis,
propterea fit uti videantur saepe rutundae,
angulus optusus quia longe cernitur omnis
sive etiam potius non cernitur ac perit eius
plaga nec ad nostras acies perlabitur ictus,
aëra per multum quia dum simulacra feruntur,
cogit hebescere eum crebris offensibus aër.
hoc ubi suffugit sensum simul angulus omnis.
fit quasi ut ad turnum saxorum structa tuantur;
non tamen ut coram quae sunt vereque rutunda,
sed quasi adumbratim paulum simulata videntur.

Umbra videtur item nobis in sole moveri
et vestigia nostra sequi gestumque imitari,
aëra si credis privatum lumine posse
indugredi, motus hominum gestumque sequentem;

nam nihil esse potest aliud nisi lumine cassus
aër id quod nos umbram perhibere suëmus.

ni mirum, quia terra locis ex ordine certis
lumine privatur solis qua cumque meantes
officimus, repletur item quod liquimus eius,
propterea fit uti videatur, quae fuit umbra
corporis, e regione eadem nos usque secuta.

semper enim nova se radiorum lumina fundunt
primaque dispereunt, quasi in ignem lana trahatur.
propterea facile et spoliatur lumine terra
et repletur item nigrasque sibi abluit umbras.

Nec tamen hic oculos falli concedimus hilum.

nam quo cumque loco sit lux atque umbra tueri
illorum est; eadem vero sint lumina necne,
umbraque quae fuit hic eadem nunc transeat illuc,
an potius fiat paulo quod diximus ante,
hoc animi demum ratio discernere debet,

nec possunt oculi naturam noscere rerum.
proinde animi vitium hoc oculis adfingere noli.

Qua vehimur navi, fertur, cum stare videtur;
quae manet in statione, ea praeter creditur ire.
et fugere ad puppim colles campique videntur,

quos agimus praeter navem velisque volamus.

Sidera cessare aetheriis adfixa cavernis
cuncta videntur, et adsiduo sunt omnia motu,
quandoquidem longos obitus exorta revisunt,
cum permensa suo sunt caelum corpore claro.

solque pari ratione manere et luna videtur
in statione, ea quae ferri res indicat ipsa.

Exstantisque procul medio de gurgite montis
classibus inter quos liber patet exitus ingens,
insula coniunctis tamen ex his una videtur.

atria versari et circum cursare columnae
usque adeo fit uti pueris videantur, ubi ipsi
desierunt verti, vix ut iam credere possint
non supra sese ruere omnia tecta minari.

Iamque rubrum tremulis iubar ignibus erigere alte
cum coeptat natura supraque extollere montes,
quos tibi tum supra sol montis esse videtur
comminus ipse suo contingens fervidus igni,
vix absunt nobis missus bis mille sagittae,
vix etiam cursus quingentos saepe veruti;
inter eos solemque iacent immania ponti
aequora substrata aetheriis ingentibus oris,
interiectaque sunt terrarum milia multa,
quae variae retinent gentes et saecla ferarum.

At coniectus aquae digitum non altior unum,
qui lapides inter sistit per strata viarum,
despectum praebet sub terras inpete tanto,
a terris quantum caeli patet altus hiatus,
nubila despicere et caelum ut videare videre,
corpora mirande sub terras abdita caelo.

Denique ubi in medio nobis ecus acer obhaesit
flumine et in rapidas amnis despeximus undas,
stantis equi corpus transversum ferre videtur
vis et in adversum flumen contrudere raptim,
et quo cumque oculos traiecimus omnia ferri
et fluere adsimili nobis ratione videntur.

Porticus aequali quamvis est denique ductu
stansque in perpetuum paribus suffulta columnis,
longa tamen parte ab summa cum tota videtur,
paulatim trahit angusti fastigia coni,

tecta solo iungens atque omnia dextera laevis
donec in obscurum coni conduxit acumen.

In pelago nautis ex undis ortus in undis
sol fit uti videatur obire et condere lumen;
quippe ubi nil aliud nisi aquam caelumque tuentur;
ne leviter credas labefactari undique sensus.
at maris ignaris in portu clauda videntur
navigia aplustris fractis obnitier undis.
nam quae cumque supra rorem salis edita pars est
remorum, recta est, et recta superne guberna;
quae demersa liquore obeunt, refracta videntur
omnia converti sursumque supina reverti
et reflexa prope in summo fluitare liquore.

Raraque per caelum cum venti nubila portant
tempore nocturno, tum splendida signa videntur
labier adversum nimbos atque ire superne
longe aliam in partem ac vera ratione feruntur

At si forte oculo manus uni subdita supter
pressit eum, quodam sensu fit uti videantur
omnia quae tuimur fieri tum bina tuendo,
bina lucernarum florentia lumina flammis
binaque per totas aedis geminare supellex
et duplicis hominum facies et corpora bina.

Denique cum suavi devinxit membra sopore
somnus et in summa corpus iacet omne quiete,
tum vigilare tamen nobis et membra movere
nostra videmur, et in noctis caligine caeca
cernere censemus solem lumenque diurnum,
conclusoque loco caelum mare flumina montis
mutare et campos pedibus transire videmur,
et sonitus audire, severa silentia noctis
undique cum constent, et reddere dicta tacentes.

Cetera de genere hoc mirande multa videmus,
quae violare fidem quasi sensibus omnia quaerunt,
ne quiquam, quoniam pars horum maxima fallit
propter opinatus animi, quos addimus ipsi,
pro visis ut sint quae non sunt sensibus visa;
nam nihil aegrius est quam res secernere apertas
ab dubiis, animus quas ab se protinus addit.

Denique nil sciri siquis putat, id quoque nescit
an sciri possit, quoniam nil scire fatetur.
hunc igitur contra minuam contendere causam,
qui capite ipse suo in statuit vestigia sese.
et tamen hoc quoque uti concedam scire, at id ipsum
quaeram, cum in rebus veri nil viderit ante,
unde sciat quid sit scire et nescire vicissim,
notitiam veri quae res falsique crearit
et dubium certo quae res differre probarit.
invenies primis ab sensibus esse creatam
notitiem veri neque sensus posse refelli.
nam maiore fide debet reperirier illud,
sponte sua veris quod possit vincere falsa.
quid maiore fide porro quam sensus haberi
debet? an ab sensu falso ratio orta valebit
dicere eos contra, quae tota ab sensibus orta est?
qui nisi sunt veri, ratio quoque falsa fit omnis.

An poterunt oculos aures reprehendere, an aures
tactus? an hunc porro tactum sapor arguet oris,
an confutabunt nares oculive revincent?
non, ut opinor, ita est. nam seorsum cuique potestas
divisast, sua vis cuiquest, ideoque necesse est
et quod molle sit et gelidum fervensve videre
et seorsum varios rerum sentire colores
et quae cumque coloribus sint coniuncta necessest.
seorsus item sapor oris habet vim, seorsus odores

nascuntur, seorsum sonitus. ideoque necesse est
non possint alios alii convincere sensus.
nec porro poterunt ipsi reprehendere sese,
aequa fides quoniam debebit semper haberi.
proinde quod in quoquest his visum tempore, verumst.
Et si non poterit ratio dissolvere causam,
cur ea quae fuerint iuxtim quadrata, procul sint
visa rutunda, tamen praestat rationis egentem
reddere mendose causas utriusque figurae,
quam manibus manifesta suis emittere quoquam
et violare fidem primam et convellere tota
fundamenta quibus nixatur vita salusque.
non modo enim ratio ruat omnis, vita quoque ipsa
concidat extemplo, nisi credere sensibus ausis
praecipitisque locos vitare et cetera quae sint
in genere hoc fugienda, sequi contraria quae sint.
illa tibi est igitur verborum copia cassa
omnis, quae contra sensus instructa paratast.

Denique ut in fabrica, si pravast regula prima,
normaque si fallax rectis regionibus exit,
et libella aliqua si ex parti claudicat hilum,
omnia mendose fieri atque obstipa necessu est
prava cubantia prona supina atque absona tecta,
iam ruere ut quaedam videantur velle, ruantque
prodita iudiciis fallacibus omnia primis,
sic igitur ratio tibi rerum prava necessest
falsaque sit, falsis quae cumque ab sensibus ortast.

Nunc alii sensus quo pacto quisque suam rem
sentiat, haud quaquam ratio scruposa relicta est.

Principio auditur sonus et vox omnis, in auris

insinuata suo pepulere ubi corpore sensum.
corpoream quoque enim <vocem> constare fatendumst
et sonitum, quoniam possunt inpellere sensus.

Praeterea radit vox fauces saepe facitque
asperiora foras gradiens arteria clamor,

quippe per angustum turba maiore coorta
ire foras ubi coeperunt primordia vocum.
scilicet expletis quoque ianua raditur oris.
haud igitur dubiumst quin voces verbaque constent
corporeis e principiis, ut laedere possint.

nec te fallit item quid corporis auferat et quid
detrahat ex hominum nervis ac viribus ipsis
perpetuus sermo nigrai noctis ad umbram
aurorae perductus ab exoriente nitore,
praesertim si cum summost clamore profusus.

ergo corpoream vocem constare necessest,

multa loquens quoniam amittit de corpore partem.

Asperitas autem vocis fit ab asperitate

principiorum et item levor levore creatur;

nec simili penetrant auris primordia forma,
cum tuba depresso graviter sub murmure mugit
et reboat raucum retro cita barbita bombum,

et <iam> Dauliades natae hortis ex Heliconis
cum liquidam tollunt lugubri voce querellam.

Hasce igitur penitus voces cum corpore nostro
exprimimus rectoque foras emittimus ore,
mobilis articulat nervorum daedala lingua,

formaturaque labrorum pro parte figurat.
hoc ubi non longum spatiumst unde illa profecta
perveniat vox quaeque, necessest verba quoque ipsa
plane exaudiri discernique articulatim;
servat enim formaturam servatque figuram.
at si inter positum spatium sit longius aequo,
aëra per multum confundi verba necessest
et conturbari vocem, dum transvolat auras.
ergo fit, sonitum ut possis sentire neque illam
internoscere, verborum sententia quae sit;
usque adeo confusa venit vox inque pedita.

Praeterea verbum saepe unum perciet auris
omnibus in populo missum praeconis ab ore.
in multas igitur voces vox una repente
diffugit, in privas quoniam se dividit auris
obsignans formam verbis clarumque sonorem.
at quae pars vocum non auris incidit ipsas,
praeter lata perit frustra diffusa per auras.
pars solidis adlisa locis reiecta sonorem
reddit et inter dum frustratur imagine verbi.

Quae bene cum videas, rationem reddere possis
tute tibi atque aliis, quo pacto per loca sola
saxa paris formas verborum ex ordine reddant.
palantis comites com montis inter opacos
quaerimus et magna dispersos voce ciemus.
sex etiam aut septem loca vidi reddere vocis,
unam cum iaceres: ita colles collibus ipsi
verba repulsantes iterabant dicta referri.
haec loca capripedes Satyros Nymphasque tenere
finitimi fingunt et Faunos esse locuntur,
quorum noctivago strepitu ludoque iocanti
adfirmant volgo taciturna silentia rumpi

chordarumque sonos fieri dulcisque querellas,
tibia quas fundit digitis pulsata canentum,
et genus agricolum late sentiscere, quom Pan
pinea semiferi capitis velamina quassans
unco saepe labro calamos percurrit hiantis,
fistula silvestrem ne cesset fundere musam.
cetera de genere hoc monstra ac portenta loquontur,
ne loca deserta ab divis quoque forte putentur
sola tenere. ideo iactant miracula dictis
aut aliqua ratione alia ducuntur, ut omne
humanum genus est avidum nimis auricularum.

Quod super est, non est mirandum qua ratione,
per loca quae nequeunt oculi res cernere apertas,
haec loca per voces veniant aurisque lacessant,
conloquium clausis foribus quoque saepe videmus;
ni mirum quia vox per flexa foramina rerum
incolumis transire potest, simulacra renutant;
perscinduntur enim, nisi recta foramina tranant,
qualia sunt vitrei, species qua travolat omnis.
praeterea partis in cunctas dividitur vox,
ex aliis aliae quoniam gignuntur, ubi una
dissuluit semel in multas exorta, quasi ignis
saepe solet scintilla suos se spargere in ignis.
ergo replentur loca vocibus abdita retro,
omnia quae circum fervunt sonituque cientur.
at simulacra viis derectis omnia tendunt,
ut sunt missa semel; qua propter cernere nemo
saepe supra potis est, at voces accipere extra.
et tamen ipsa quoque haec, dum transit clausa <domorum>
vox optunditur atque auris confusa penetrat
et sonitum potius quam verba audire videmur.

Hoc, qui sentimus sucum, lingua atque palatum

plusculum habent in se rationis, plus operai.
principio sucum sentimus in ore, cibum cum
mandendo exprimimus, ceu plenam spongiam aquai
siquis forte manu premere ac siccare coëpit.
inde quod exprimimus per caulas omne palati
diditur et rarae per flexa foramina linguae,
hoc ubi levia sunt manantis corpora suci,
suaviter attingunt et suaviter omnia tractant
umida linguai circum sudantia templa;
at contra pungunt sensum lacerantque coorta,
quanto quaeque magis sunt asperitate repleta.
deinde voluptas est e suco fine palati;
cum vero deorsum per fauces praecipitavit,
nulla voluptas est, dum diditur omnis in artus;
nec refert quicquam quo victu corpus alatur,
dum modo quod capias concoctum didere possis
artubus et stomachi tumidum servare tenorem.

Nunc aliis alius qui sit cibus ut videamus,
expediam, quareve, aliis quod triste et amarumst,
hoc tamen esse aliis possit perdulce videri,
tantaque <in> his rebus distantia differitasque est,
ut quod aliis cibus est aliis fuat acre venenum;
est itaque ut serpens, hominis quae tacta salivis
disperit ac sese mandendo conficit ipsa.
praeterea nobis veratrum est acre venenum,
at capris adipes et cocturnicibus auget.
id quibus ut fiat rebus cognoscere possis,
principio meminisse decet quae diximus ante,
semina multimodis in rebus mixta teneri.
porro omnes quae cumque cibum capiunt animantes,
ut sunt dissimiles extrinsecus et generatim
extima membrorum circumcaesura coërcet,
proinde et seminibus constant variantque figura.
semina cum porro distent, differre necessest

intervalla viasque, foramina quae perhibemus,
omnibus in membris et in ore ipsoque palato.
esse minora igitur quaedam maioraque debent,
esse triquetra aliis, aliis quadrata necessest,
multa rutunda, modis multis multangula quaedam.
namque figurarum ratio ut motusque reposcunt,
proinde foraminibus debent differe figurae
et variare viae proinde ac textura coërcet.
hoc ubi quod suave est aliis aliis fit amarum,
illi, cui suave est, levissima corpora debent
contractabiliter caulas intrare palati,
at contra quibus est eadem res intus acerba,
aspera ni mirum penetrant hamataque fauces.
nunc facile est ex his rebus cognoscere quaeque.
quippe ubi cui febris bili superante coorta est
aut alia ratione aliquast vis excita morbi,
perturbatur ibi iam totum corpus et omnes
commutantur ibi positurae principiorum;
fit prius ad sensum <ut> quae corpora conveniebant
nunc non conveniant, et cetera sint magis apta,
quae penetrata queunt sensum progignere acerbum;
utraque enim sunt in mellis commixta sapore;
id quod iam supera tibi saepe ostendimus ante.

Nunc age, quo pacto naris adiectus odoris
tangat agam. primum res multas esse necessest
unde fluens volvat varius se fluctus odorum,
et fluere et mitti volgo spargique putandumst;
verum aliis alius magis est animantibus aptus,
dissimilis propter formas. ideoque per auras
mellis apes quamvis longe ducuntur odore,
volturiique cadaveribus; tum fissa ferarum
ungula quo tulerit gressum promissa canum vis
ducit, et humanum longe praesentit odorem
Romulidarum arcis servator, candidus anser.

sic aliis alius nidor datus ad sua quemque
pabula ducit et a taetro resilire veneno
cogit, eoque modo servantur saecla ferarum.

Hic odor ipse igitur, naris qui cumque lacessit,
est alio ut possit permitti longius alter;
sed tamen haud quisquam tam longe fertur eorum
quam sonitus, quam vox, mitto iam dicere quam res
quae feriunt oculorum acies visumque lacessunt.
errabundus enim tarde venit ac perit ante
paulatim facilis distractus in aëris auras;
ex alto primum quia vix emittitur ex re;
nam penitus fluere atque recedere rebus odores
significat quod fracta magis redolere videntur
omnia, quod contrita, quod igni conlabefacta.
deinde videre licet maioribus esse creatum
principiis quam vox, quoniam per saxea saepta
non penetrat, qua vox volgo sonitusque feruntur.
quare etiam quod olet non tam facile esse videbis
investigare in qua sit regione locatum;
refrigescit enim cunctando plaga per auras
nec calida ad sensum decurrunt nuntia rerum.
errant saepe canes itaque et vestigia quaerunt.

Nec tamen hoc solis in odoribus atque saporum
in generest, sed item species rerum atque colores
non ita conveniunt ad sensus omnibus omnes,
ut non sint aliis quaedam magis acria visu.
quin etiam gallum noctem explaudentibus alis
auroram clara consuetum voce vocare,
noenu queunt rapidi contra constare leones
inque tueri: ita continuo meminere fugai.
ni mirum quia sunt gallorum in corpore quaedam
semina, quae cum sunt oculis inmissa leonum,

pupillas interfodiunt acremque dolorem
praebent, ut nequeant contra durare feroces,
cum tamen haec nostras acies nil laedere possint,
aut quia non penetrant aut quod penetrantibus illis
exitus ex oculis liber datur, in remorando
laedere ne possint ex ulla lumina parte.

Nunc age, quae moveant animum res accipe, et unde
quae veniunt veniant in mentem percipe paucis.
principio hoc dico, rerum simulacra vagari
multa modis multis in cunctas undique partis
tenvia, quae facile inter se iunguntur in auris,
obvia cum veniunt, ut aranea bratteaque auri.
quippe etenim multo magis haec sunt tenvia textu
quam quae percipiunt oculos visumque lacessunt,
corporis haec quoniam penetrant per rara cientque
tenvem animi naturam intus sensumque lacessunt.
Centauros itaque et Scyllarum membra videmus
Cerbereasque canum facies simulacraque eorum
quorum morte obita tellus amplectitur ossa;
omnigenus quoniam passim simulacra feruntur,
partim sponte sua quae fiunt aëre in ipso,
partim quae variis ab rebus cumque recedunt
et quae confiunt ex horum facta figuris.
nam certe ex vivo Centauri non fit imago,
nulla fuit quoniam talis natura animata;
verum ubi equi atque hominis casu convenit imago,
haerescit facile extemplo, quod diximus ante,
propter subtilem naturam et tenvia texta.
cetera de genere hoc eadem ratione creantur.
quae cum mobiliter summa levitate feruntur,
ut prius ostendi, facile uno commovet ictu
quae libet una animum nobis subtilis imago;
tenvis enim mens est et mire mobilis ipsa.
haec fieri ut memoro, facile hinc cognoscere possis.

quatenus hoc simile est illi, quod mente videmus
atque oculis, simili fieri ratione necessest.

Nunc igitur docui quoniam me forte leonum
cernere per simulacra, oculos quae cumque lacessunt,
scire licet mentem simili ratione moveri
per simulacra leonum <et> cetera quae videt aeque
nec minus atque oculi, nisi quod mage tenvia cernit.
nec ratione alia, cum somnus membra profudit,
mens animi vigilat, nisi quod simulacra lacessunt
haec eadem nostros animos quae cum vigilamus,
usque adeo, certe ut videamur cernere eum quem
rellicta vita iam mors et terra potitast.
hoc ideo fieri cogit natura, quod omnes
corporis offecti sensus per membra quiescunt
nec possunt falsum veris convincere rebus.
praeterea meminisse iacet languetque sopore,
nec dissentit eum mortis letique potitum
iam pridem, quem mens vivom se cernere credit.
quod super est, non est mirum simulacra moveri
bracchiaque in numerum iactare et cetera membra;
nam fit ut in somnis facere hoc videatur imago.
quippe, ubi prima perit alioque est altera nata
inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
scilicet id fieri celeri ratione putandumst:
tanta est mobilitas et rerum copia tanta
tantaque sensibili quovis est tempore in uno
copia particularum, ut possit suppeditare.

Multaque in his rebus quaeruntur multaque nobis
clarandumst, plane si res exponere avemus.
quaeritur in primis quare, quod cuique libido
venerit, extemplo mens cogitet eius id ipsum.
anne voluntatem nostram simulacra tuentur
et simul ac volumus nobis occurrit imago,

si mare, si terram cordist, si denique caelum?
conventus hominum, pompam, convivia, pugnas,
omnia sub verbone creat natura paratque?
cum praesertim aliis eadem in regione locoque
longe dissimilis animus res cogitet omnis.
quid porro, in numerum procedere cum simulacra
cernimus in somnis et mollia membra movere,
mollia mobiliter cum alternis bracchia mittunt
et repetunt oculis gestum pede convenienti?
scilicet arte madent simulacra et docta vagantur,
nocturno facere ut possint in tempore ludos.
an magis illud erit verum? quia tempore in uno,
cum sentimus, id est cum vox emittitur una,
tempora multa latent, ratio quae comperit esse,
propterea fit uti quovis in tempore quaeque
praesto sint simulacra locis in quisque parata.
tanta est mobilitas et rerum copia tanta.
hoc ubi prima perit alioque est altera nata
inde statu, prior hic gestum mutasse videtur.
et quia tenvia sunt, nisi quae contendit, acute
cernere non potis est animus; proinde omnia quae sunt
praeterea pereunt, nisi quae ex se<se> ipse paravit.
ipse parat sese porro speratque futurum
ut videat quod consequitur rem quamque: fit ergo.
nonne vides oculos etiam, cum tenvia quae sunt
[praeterea pereunt, nisi quae ex se ipse paravit]
cernere coeperunt, contendere se atque parare,
nec sine eo fieri posse ut cernamus acute?
et tamen in rebus quoque apertis noscere possis,
si non advertas animum, proinde esse quasi omni
tempore semotum fuerit longeque remotum.
cur igitur mirumst, animus si cetera perdit
praeter quam quibus est in rebus deditus ipse?
deinde adopinamur de signis maxima parvis

ac nos in fraudem induimus frustraminis ipsi.

Fit quoque ut inter dum non suppeditetur imago
eiusdem generis, sed femina quae fuit ante,
in manibus vir uti factus videatur adesse,
aut alia ex alia facies aetasque sequatur.
quod ne miremur sopor atque oblivia curant.

Illud in his rebus vitium vehementer +inesse
effugere errorem vitareque praemetuenter,
lumina ne facias oculorum clara creata,
prospicere ut possimus, et ut proferre queamus
proceros passus, ideo fastigia posse
surarum ac feminum pedibus fundata plicari,
bracchia tum porro validis ex apta lacertis
esse manusque datas utraque <ex> parte ministras,
ut facere ad vitam possemus quae foret usus.
cetera de genere hoc inter quae cumque pretantur,
omnia perversa praepostera sunt ratione,
nil ideo quoniam natumst in corpore ut uti
possemus, sed quod natumst id procreat usum.
nec fuit ante videre oculorum lumina nata,
nec dictis orare prius quam lingua creatast,
sed potius longe linguae praecessit origo
sermonem multoque creatae sunt prius aures
quam sonus est auditus, et omnia denique membra
ante fuere, ut opinor, eorum quam foret usus;
haud igitur potuere utendi crescere causa.
at contra conferre manu certamina pugnae
et lacerare artus foedareque membra cruore

ante fuit multo quam lucida tela volarent,
et volnus vitare prius natura coëgit
quam daret obiectum parmai laeva per artem.
scilicet et fessum corpus mandare quieti
multo antiquius est quam lecti mollia strata,
et sedare sitim prius est quam pocula natum.
haec igitur possunt utendi cognita causa
credier, ex usu quae sunt vitaque reperta.
illa quidem seorsum sunt omnia, quae prius ipsa
nata dedere suae post notitiam utilitatis.
quo genere in primis sensus et membra videmus;
quare etiam atque etiam procul est ut credere possis
utilitatis ob officium potuisse creari.

Illud item non est mirandum, corporis ipsa
quod natura cibum quaerit cuiusque animantis.
quippe etenim fluere atque recedere corpora rebus
multa modis multis docui, sed plurima debent
ex animalibus; <quae> quia sunt exercita motu,
multa per os exhalantur, cum languida anhelant,
multaque per sudorem ex alto pressa feruntur.
his igitur rebus rarescit corpus et omnis
subruitur natura, dolor quam consequitur rem.
propterea capitur cibus, ut suffulciat artus
et recreet vires inter datus, atque patentem
per membra ac venas ut amorem opturet edendi.
umor item discedit in omnia quae loca cumque
poscunt umorem; glomerataque multa vaporis
corpora, quae stomacho praebent incendia nostro,
dissupat adveniens liquor ac restinguit ut ignem,

urere ne possit calor amplius aridus artus.
sic igitur tibi anhela sitis de corpore nostro
abluitur, sic expletur ieiuna cupido.
Nunc qui fiat uti passus proferre queamus,
cum volumus, quareque datum sit membra movere
et quae res tantum hoc oneris protrudere nostri
corporis insuerit, dicam: tu percipe dicta.
dico animo nostro primum simulacra meandi
accidere atque animum pulsare, ut diximus ante.
inde voluntas fit; neque enim facere incipit ullam
rem quisquam, <quam> mens providit quid velit ante.
id quod providet, illius rei constat imago,
ergo animus cum sese ita commovet ut velit ire
inque gredi, ferit extemplo quae in corpore toto
per membra atque artus animai dissita vis est;
et facilest factu, quoniam coniuncta tenetur.
inde ea proporro corpus ferit, atque ita tota
paulatim moles protruditur atque movetur.
praeterea tum rarescit quoque corpus et aër,
scilicet ut debet qui semper mobilis extat,
per patefacta venit penetratque foramina largus,
et dispargitur ad partis ita quasque minutas
corporis. hic igitur rebus fit utrimque duabus,
corpus ut ac navis velis ventoque feratur.
nec tamen illud in his rebus mirabile constat,
tantula quod tantum corpus corpuscula possunt
contorquere et onus totum convertere nostrum;
quippe etenim ventus subtili corpore tenvis
trudit agens magnam magno molimine navem
et manus una regit quanto vis impete euntem
atque gubernaclum contorquet quo libet unum,
multaque per trocleas et tympana pondere magno
commovet atque levi sustollit machina nisu.

Nunc quibus ille modis somnus per membra quietem
inriget atque animi curas e pectore solvat,
suavidicis potius quom multis versibus edam,
parvus ut est cycni melior canor, ille gruum quam
clamor in aetheriis dispersus nubibus austri.
tu mihi da tenuis auris animumque sagacem,
ne fieri negites quae dicam posse retroque
vera repulsanti discedas pectore dicta,
tutemet in culpa cum sis neque cernere possis.

Principio somnus fit ubi est distracta per artus
vis animae partimque foras eiecta recessit
et partim contrusa magis concessit in altum;
dissoluuntur enim tum demum membra fluuntque.
nam dubium non est, animai quin opera sit
sensus hic in nobis, quem cum sopor inpedit esse,
tum nobis animam perturbatam esse putandumst
eiectamque foras, non omnem; namque iaceret
aeterno corpus perfusum frigore leti.
quippe ubi nulla latens animai pars remaneret
in membris, cinere ut multa latet obrutus ignis,
unde reconflari sensus per membra repente
possit, ut ex igni caeco consurgere flamma?

Sed quibus haec rebus novitas confiat et unde
perturbari anima et corpus languescere possit,
expediam: tu fac ne ventis verba profundam.

Principio externa corpus de parte necessum est,
aëriis quoniam vicinum tangitur auris,
tundier atque eius crebro pulsarier ictu,
propterea que fere res omnes aut corio sunt
aut etiam conchis aut callo aut cortice tectae.
interiorem etiam partem spirantibus aër
verberat hic idem, cum ducitur atque reflatur.

quare utrimque secus cum corpus vapulet et cum
perveniant plagae per parva foramina nobis
corporis ad primas partis elementaque prima,
fit quasi paulatim nobis per membra ruina.
conturbantur enim positurae principiorum
corporis atque animi. fit uti pars inde animai
eiiciatur et introrsum pars abdita cedat,
pars etiam distracta per artus non queat esse
coniuncta inter se neque motu mutua fungi;
inter enim saepit coetus natura viasque.
ergo sensus abit mutatis motibus alte.
et quoniam non est quasi quod suffulciat artus,
debile fit corpus languescuntque omnia membra,
bracchia palpebraeque cadunt poplitesque cubanti
saepe tamen summittuntur virisque resolvunt.

Deinde cibum sequitur somnus, quia, quae facit aër,
haec eadem cibus, in venas dum diditur omnis,
efficit. et multo sopor ille gravissimus exstat,
quem satur aut lassus capias, quia plurima tum se
corpora conturbant magno contusa labore.
fit ratione eadem coniectus parte animai
altior atque foras eiectus largior eius,
et divisior inter se ac distractior intus.

Et quo quisque fere studio devinctus adhaeret
aut quibus in rebus multum sumus ante morati
atque in ea ratione fuit contenta magis mens,
in somnis eadem plerumque videmur obire:
causidici causas agere et componere leges,
induperatores pugnare ac proelia obire,
nautae contractum cum ventis degere bellum,
nos agere hoc autem et naturam quaerere rerum
semper et inventam patriis exponere chartis.

cetera sic studia atque artes plerumque videntur
in somnis animos hominum frustrata tenere.
et qui cumque dies multos ex ordine ludis
adsiduas dederunt operas, plerumque videmus,
cum iam destiterunt ea sensibus usurpare,
relicuas tamen esse vias in mente patentis,
qua possint eadem rerum simulacra venire;
per multos itaque illa dies eadem obversantur
ante oculos, etiam vigilantes ut videantur
cernere saltantis et mollia membra moventis
et citharae liquidum carmen chordasque loquentis
auribus accipere et consessum cernere eundem
scenaique simul varios splendere decores.
usque adeo magni refert studium atque voluntas,
et quibus in rebus consuerint esse operati
non homines solum sed vero animalia cuncta.
quippe videbis equos fortis, cum membra iacebunt,
in somnis sudare tamen spirareque semper
et quasi de palma summas contendere viris
aut quasi carceribus patefactis <edere voces>
venantumque canes in molli saepe quiete
iactant crura tamen subito vocisque repente
mittunt et crebro redducunt naribus auras.
ut vestigia si teneant inventa ferarum,
expergefactique secuntur inania saepe
cervorum simulacra, fugae quasi dedita cernant,
donec discussis redeant erroribus ad se.
at consueta domi catulorum blanda propago
discutere et corpus de terra corripere instant,
[iactant crura tamen subito vocisque repente

mittunt et crebro redducunt naribus auras
ut vestigia si teneant inventa ferarum
expergefactique secuntur inania saepe]
proinde quasi ignotas facies atque ora tuantur.
et quo quaeque magis sunt aspera seminiorum,
tam magis in somnis eadem saevire necessust.
at variae fugiunt volucres pinnisque repente
sollicitant divom nocturno tempore lucos,
accipitres somno in leni si proelia pugnas
edere sunt persectantes visaeque volantes.
porro hominum mentes, magnis quae motibus edunt
magna, itidem saepe in somnis faciuntque geruntque,
reges expugnant, capiuntur, proelia miscent,
tollunt clamorem, quasi si iugulentur ibidem.
multi depugnant gemitusque doloribus edunt
et quasi pantherae morsu saevive leonis
mandantur, magnis clamoribus omnia complent.
multi de magnis per somnum rebus loquuntur
indicioque sui facti persaepe fuere.
multi mortem obeunt. multi, de montibus altis
ut quasi praecipitent ad terram corpore toto,
exterruntur et ex somno quasi mentibus capti
vix ad se redeunt permoti corporis aestu.
flumen item sitiens aut fontem propter amoenum
adsidet et totum prope faucibus occupat amnem.
puri saepe lacum propter si ac dolia curta
somno devincti credunt se extollere vestem,
totius umorem saccatum corporis fundunt,
cum Babylonica magnifico splendore rigantur.
tum quibus aetatis freta primitus insinuatur
semen, ubi ipsa dies membris matura creavit,
conveniunt simulacra foris e corpore quoque,
nuntia praeclari voltus pulchrique coloris,
qui ciet inritans loca turgida semine multo,

ut quasi transactis saepe omnibus rebus profundant
fluminis ingentis fluctus vestemque cruentent.

Sollicitatur id <in> nobis, quod diximus ante,
semen, adulta aetas cum primum roborat artus.
namque alias aliud res commovet atque lacessit;
ex homine humanum semen ciet una hominis vis.
quod simul atque suis eiectum sedibus exit,
per membra atque artus decedit corpore toto,
in loca conveniens nervorum certa cietque
continuo partis genitalis corporis ipsas.
inritata tument loca semine fitque voluntas
eicere id quo se contendit dira lubido,
[incitat inritans loca turgida semine multo]
idque petit corpus, mens unde est saucia amore;
namque omnes plerumque cadunt in vulnus et illam
emicat in partem sanguis, unde icimur ictu,
et si comminus est, hostem ruber occupat umor.
sic igitur Veneris qui telis accipit ictus,
sive puer membris muliebribus hunc iaculatur
seu mulier toto iactans e corpore amorem,
unde feritur, eo tendit gestitque coire
et iacere umorem in corpus de corpore ductum;
namque voluptatem praesagit muta cupido.

Haec Venus est nobis; hinc autemst nomen Amoris,
hinc illaec primum Veneris dulcedinis in cor
stillavit gutta et successit frigida cura;
nam si abest quod ames, praesto simulacra tamen sunt
illius et nomen dulce obversatur ad auris.
sed fugitare decet simulacra et pabula amoris
absterrere sibi atque alio convertere mentem
et iacere umorem coniectum in corpora quaeque
nec retinere semel conversum unius amore
et servare sibi curam certumque dolorem;
ulcus enim vivescit et inveterascit alendo

inque dies gliscit furor atque aerumna gravescit,
si non prima novis conturbes volnera plagis
volgivagaque vagus Venere ante recentia cures
aut alio possis animi traducere motus.

Nec Veneris fructu caret is qui vitat amorem,
sed potius quae sunt sine poena commoda sumit;
nam certe purast sanis magis inde voluptas
quam miseris; etenim potiundi tempore in ipso
fluctuat incertis erroribus ardor amantum
nec constat quid primum oculis manibusque fruantur.
quod petiere, premunt arte faciuntque dolorem
corporis et dentes inlidunt saepe labellis
osculaque adfigunt, quia non est pura voluptas
et stimuli subsunt, qui instigant laedere id ipsum,
quod cumque est, rabies unde illaec germina surgunt.
sed leviter poenas frangit Venus inter amorem
blandaque refrenat morsus admixta voluptas.
namque in eo spes est, unde est ardoris origo,
restingui quoque posse ab eodem corpore flammam.
quod fieri contra totum natura repugnat;
unaque res haec est, cuius quam plurima habemus,
tam magis ardescit dira cuppedine pectus.
nam cibus atque umor membris adsumitur intus;
quae quoniam certas possunt obsidere partis,
hoc facile expletur laticum frugumque cupido.
ex hominis vero facie pulchroque colore
nil datur in corpus praeter simulacra fruendum
tenvia; quae vento spes raptast saepe misella.
ut bibere in somnis sitiens quom quaerit et umor
non datur, ardorem qui membris stinguere possit,
sed laticum simulacra petit frustraque laborat
in medioque sitit torrenti flumine potans,
sic in amore Venus simulacris ludit amantis,

nec satiare queunt spectando corpora coram
nec manibus quicquam teneris abradere membris
possunt errantes incerti corpore toto.

denique cum membris conlatis flore fruuntur
aetatis, iam cum praesagit gaudia corpus
atque in eost Venus ut muliebria conserat arva,
adfigunt avide corpus iunguntque salivas
oris et inspirant pressantes dentibus ora,

ne quiquam, quoniam nihil inde abradere possunt
nec penetrare et abire in corpus corpore toto;
nam facere inter dum velle et certare videntur.
usque adeo cupide in Veneris compagibus haerent,
membra voluptatis dum vi labefacta liquescunt.

tandem ubi se erupit nervis coniecta cupido,
parva fit ardoris violenti pausa parumper.
inde redit rabies eadem et furor ille revisit,
cum sibi quod cupiant ipsi contingere quaerunt,
nec reperire malum id possunt quae machina vincat.

usque adeo incerti tabescunt volnere caeco.

Adde quod absumunt viris pereuntque labore,
1122

adde quod alterius sub nutu degitur aetas,
1124

languent officia atque aegrotat fama vacillans.
1123

labitur interea res et Babylonia fiunt

unguenta et pulchra in pedibus Sicyonia rident,
scilicet et grandes viridi cum luce zmaragdi
auro includuntur teriturque thalassina vestis
adsidue et Veneris sudorem exercita potat.
et bene parta patrum fiunt anademata, mitrae,

inter dum in pallam atque Alidensia Ciaque vertunt.

eximia veste et victu convivia, ludi,
pocula crebra, unguenta, coronae, serta parantur,
ne quiquam, quoniam medio de fonte leporum
surgit amari aliquid, quod in ipsis floribus angat,

aut cum conscius ipse animus se forte remordet
desidiose agere aetatem lustrisque perire,
aut quod in ambiguo verbum iaculata reliquit,

quod cupido adfixum cordi vivescit ut ignis,
aut nimium iactare oculos aliumve tueri
quod putat in voltuque videt vestigia risus.

Atque in amore mala haec proprio summeque secundo
inveniuntur; in adverso vero atque inopi sunt,
prendere quae possis oculorum lumine operto.
innumerabilia; ut melius vigilare sit ante,

qua docui ratione, cavereque, ne inliciaris.
nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,
non ita difficile est quam captum retibus ipsis
exire et validos Veneris perrumpere nodos.
et tamen implicitus quoque possis inque peditus

effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes
et praetermittas animi vitia omnia primum
aut quae corporis sunt eius, quam praepetis ac vis.
nam faciunt homines plerumque cupidine caeci
et tribuunt ea quae non sunt his commoda vere.

multimodis igitur pravas turpisque videmus
esse in deliciis summoque in honore vigere.
atque alios alii inrident Veneremque suadent
ut placent, quoniam foedo adflictentur amore,
nec sua respiciunt miseri mala maxima saepe.

nigra melichrus est, inmunda et fetida acosmos,
caesia Palladium, nervosa et lignea dorcas,
parvula, pumilio, chariton mia, tota merum sal,
magna atque inmanis cataplexis plenaque honoris.
balba loqui non quit, traulizi, muta pudens est;

at flagrans, odiosa, loquacula Lampadium fit.
ischnon eromenion tum fit, cum vivere non quit
prae macie; rhadine verost iam mortua tussi.
at nimia et mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho,
simula Silena ac Saturast, labeosa philema.

cetera de genere hoc longum est si dicere coner.
sed tamen esto iam quantovis oris honore,
cui Veneris membris vis omnibus exoriatur;
nempe aliae quoque sunt; nempe hac sine viximus ante;
nempe eadem facit et scimus facere omnia turpi

et miseram taetris se suffit odoribus ipsa,
quam famulae longe fugitant furtimque cachinnant.
at lacrimans exclusus amator limina saepe
floribus et sertis operit postisque superbos
unguit amaracino et foribus miser oscula figit;

quem si iam ammissum venientem offenderit aura
una modo, causas abeundi quaerat honestas
et meditata diu cadat alte sumpta querella
stultitiaque ibi se damnet, tribuisse quod illi
plus videat quam mortali concedere par est.

nec Veneres nostras hoc fallit; quo magis ipsae
omnia summo opere hos vitae poscaenia celant,
quos retinere volunt adstrictosque esse in amore,
ne quiquam, quoniam tu animo tamen omnia possis
protrahere in lucem atque omnis inquirere risus

et, si bello animost et non odiosa, vicissim
praetermittere <et> humanis concedere rebus.

Nec mulier semper ficto suspirat amore,
quae conplexa viri corpus cum corpore iungit
et tenet adsuctis umectans oscula labris;

nam facit ex animo saepe et communia quaerens
gaudia sollicitat spatium decurrere amoris.
nec ratione alia volucres armenta feraeque
et pecudes et equae maribus subsidere possent,

si non, ipsa quod illarum subat, ardet abundans
natura et Venerem salientum laeta retractat.
nonne vides etiam quos mutua saepe voluptas
vinxit, ut in vinclis communibus excrucientur,
in triviis cum saepe canes discedere aventis
divorsi cupide summis ex viribus tendunt,
quom interea validis Veneris compagibus haerent?
quod facerent numquam, nisi mutua gaudia nossent,
quae iacere in fraudem possent vinctosque tenere.
quare etiam atque etiam, ut dico, est communis voluptas.

Et commiscendo quom semine forte virilem
femina vim vicit subita vi corripuitque,
tum similes matrum materno semine fiunt,
ut patribus patrio. sed quos utriusque figurae
esse vides, iuxtim miscentes vulta parentum,
corpore de patrio et materno sanguine crescunt,
semina cum Veneris stimulis excita per artus
obvia conflixit conspirans mutuus ardor,
et neque utrum superavit eorum nec superatumst.
fit quoque ut inter dum similes existere avorum
possint et referant proavorum saepe figuras,
propterea quia multa modis primordia multis
mixta suo celant in corpore saepe parentis,
quae patribus patres tradunt a stirpe profecta.
inde Venus varia producit sorte figuras,
maiorumque refert voltus vocesque comasque;
quandoquidem nihilo magis haec <de> semine certo

fiunt quam facies et corpora membraque nobis.
et muliebre oritur patrio de semine saeclum
maternoque mares existunt corpore creti;
semper enim partus duplici de semine constat,
atque utri similest magis id quod cumque creatur,
eius habet plus parte aequa; quod cernere possis,
sive virum suboles sivest muliebris origo.

Nec divina satum genitalem numina cuiquam
absterrent, pater a gnatis ne dulcibus umquam
appelletur et ut sterili Venere exigat aevom;
quod plerumque putant et multo sanguine maesti
conspergunt aras adolentque altaria donis,
ut gravidas reddant uxores semine largo;
ne quiquam divom numen sortisque fatigant;
nam steriles nimium crasso sunt semine partim,
et liquido praeter iustum tenuique vicissim.
tenve locis quia non potis est adfigere adhaesum,
liquitur extemplo et revocatum cedit abortu.
crassius hinc porro quoniam concretius aequo
mittitur, aut non tam prolixo provolat ictu
aut penetrare locos aeque nequit aut penetratum
aegre admiscetur muliebri semine semen.
nam multum harmoniae Veneris differre videntur.
atque alias alii complent magis ex aliisque
succipiunt aliae pondus magis inque gravescunt.
et multae steriles Hymenaeis ante fuerunt
pluribus et nactae post sunt tamen unde puellos
suscipere et partu possent ditescere dulci.
et quibus ante domi fecundae saepe nequissent
uxoris parere, inventast illis quoque compar
natura, ut possent gnatis munire senectam.
usque adeo magni refert, ut semina possint
seminibus commisceri genitaliter apta
crassaque conveniant liquidis et liquida crassis.

atque in eo refert quo victu vita colatur;
namque aliis rebus concrescunt semina membris
atque aliis extenvantur tabentque vicissim.
et quibus ipsa modis tractetur blanda voluptas.
id quoque permagni refert; nam more ferarum
quadrupedumque magis ritu plerumque putantur
concipere uxores, quia sic loca sumere possunt
pectoribus positis sublatis semina lumbis.
nec molles opus sunt motus uxoribus hilum.
nam mulier prohibet se concipere atque repugnat,
clunibus ipsa viri Venerem si laeta retractat
atque exossato ciet omni pectore fluctus;
eicit enim sulcum recta regione viaque
vomeris atque locis avertit seminis ictum.
idque sua causa consuerunt scorta moveri,
ne complerentur crebro gravidaeque iacerent,
et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset;
coniugibus quod nil nostris opus esse videtur.

Nec divinitus inter dum Venerisque sagittis
deteriore fit ut forma muliercula ametur;
nam facit ipsa suis inter dum femina factis
morigerisque modis et munde corpore culto,
ut facile insuescat secum <te> degere vitam.
quod super est, consuetudo concinnat amorem;
nam leviter quamvis quod crebro tunditur ictu,
vincitur in longo spatio tamen atque labascit.
nonne vides etiam guttas in saxa cadentis
umoris longo in spatio pertundere saxa?